

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๓ ตอนที่ ๔๒๑ – ๔๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๒๑

เจตนาที่สำคัญ บางท่านอาจจะไม่มีคำพูดที่จะสรรหามาเป็นผรุสวาจาได้ เพราะท่านไม่คุ้นเคย ไม่ชำนาญ ไม่ได้อบรมมาในเรื่องของผรุสวาจา แต่ใจนี้ ประทุษร้ายอย่างแรงได้ เพราะฉะนั้น คำพูดใด ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่หยาบกระด้างเหมือน จอบเหมือนขวาน แต่กระนั้นถ้าเป็นคำพูดที่เกิดจากจิตที่ประทุษร้าย ก็เป็นผรุสวาจา ด้วย

จิตใจเป็นเรื่องสำคัญ กิเลสอยู่ที่จิต ถ้าสติเกิดระลึกรู้ว่า ขณะนั้นจิตเป็น อกุศล ประทุษร้าย แม้ว่าท่านไม่สามารถสรรหาผรุสวาจาที่จะกล่าวเพราะไม่ได้สะสม มาที่จะกล่าวอย่างนั้น แต่ถ้าจะกล่าว ก็คงจะเท่า ๆ กัน เพราะฉะนั้น แม้คำพูดนั้นจะ ไม่หยาบก็ถือว่าวาจานั้นเป็นผรุสวาจา เพราะเกิดจากจิตที่ประทุษร้าย

สัมโมหวิโนทนี อรรถกถา วิภังคปกรณัม ฌานวิภังค์ มีข้อความเรื่องการด่า และการบริภาษทั้งหลายว่า

คำว่า อุกุโสกปริภาสกาणि ได้แก่ การด่าทั้งหลาย และการบริภาษทั้งหลาย อธิบายว่า ย่อมด่าด้วยอักโกสวัตถุ (เรื่องที่ด่า) ๑๐ อย่าง คือ ท่านเป็นโจร ๑ เป็นคน พาล ๑ เป็นคนหลง ๑ เป็นอูฐ ๑ เป็นโค ๑ เป็นลา ๑ เป็นสัตว์เกิดในอบาย ๑ เป็น สัตว์นรก ๑ เป็นดิรัจฉาน ๑ สุกคติของท่านไม่มีพื้ง หวังทุกคติเท่านั้น ๑

มากหรือน้อย อักโกสวัตถุ ๑๐ คำด่าทั้งหลาย คำบริภาษทั้งหลาย

ถ. อักโกสวัตถุ ความจริงบางคำ บางประเทศเขาไม่ถือ ผมว่าคำอะไร ๆ นี้ แล้วแต่จะสมมติขึ้น

ส. ถ้าจะประมวลคำหยาบและคำบริภาษทั้งหลายอาจจะเห็นว่า มี มากมายเหลือเกิน แต่ละภาษา แต่ละยุค แต่ละสมัยคงจะไม่พ้นจาก ท่านเป็นโจร ๑

จะว่าอย่างไรก็แล้วแต่ ก็อยู่ในเรื่องของเป็นใจ ๑ เป็นคนพาล ๑ เป็นคนหลง ๑ เป็นอูฐ ๑ เป็นโค ๑ เป็นลา ๑

จะไม่โกรธว่าเป็นอูฐ เป็นโค เป็นลา แต่ถ้าจะโกรธว่าเป็นสัตว์อย่างอื่น ก็ยังเป็นประเภทของดิรัจฉาน

ท่านเป็นสัตว์เกิดในอบาย ๑ เป็นสัตว์นรก ๑ เป็นดิรัจฉาน ๑ สுகุติของท่านไม่มี พึงหวังทุกุติเท่านั้น ๑

ประมวลคำปรึกษาคำดำทั้งหลายที่มุ่งจะให้ผู้ฟังเดือดร้อนไม่สบายใจ แล้วแต่ที่ท่านจะเดือดร้อนใจมากน้อยแค่ไหน ผู้ฟังจะรู้ว่าท่านเดือดร้อนใจ เพราะประการใด ก็อาจจะใช้คำผรุสวาจาที่คิดว่า จะให้สมกับความโกรธ หรือความหยาบกระด้างของจิต

สำหรับผรุสวาจา มีองค์ ๓ คือ

๑. อุกโกสิตพฺโพ ปโร คนอื่นอันตนพึงด่า
๒. กุปิตจิตฺตํ จิตฺตโกรธ
๓. อุกโกสนาติ การด่า

นี่เป็นองค์ ๓ ของผรุสวาจา บางท่านโกรธอยู่ในใจเจี๊ยบ ๆ อาจจะมีการนึกถึงคำที่ไม่เพราะหู แต่อย่าไม่ล่งออกไป เพราะฉะนั้น ผรุสวาจาจึงมีองค์ ๓

สำหรับโทษของผรุสวาจา ถ้าเป็นผู้มีคุณมากก็โทษมาก ถ้าเป็นผู้มีคุณน้อยก็โทษน้อย

พิจารณาตัวท่านเองว่า เคยมีผรุสวาจาไหม ถ้ามว่า เคยมีไหม ถ้าตรงต่อตัวเองตามความเป็นจริง ก็เคย ยังมีไหมเดี๋ยวนี้ ปัจจุบันนี้ยังมีอยู่ ต่อไปจะมีไหมก็ไม่แน่

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาเลย แม้แต่ผู้ที่มิปกติเจริญสติ รู้ทุกอย่างโดยปริยัติว่าอะไรเป็นคุณอะไรเป็นโทษ มากน้อยเท่าไร แต่ทั้ง ๆ ที่รู้ ถ้ามีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้นก็เกิด แต่ว่าสติสามารถที่จะเกิดขึ้น

เพราะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะสภาพของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นตามความเป็นจริง

ขณะที่กำลังสะสมความรู้ ความรู้ไม่ได้หนีหายไปไหนเลย แต่ว่าจะเพิ่มขึ้นอย่าให้ผิดปกติ เพราะถ้าผิดปกติจะไม่รู้ทั่วในสภาพธรรมตามความเป็นจริง เวลาที่โกรธ มีผรุสวาจา ก็ไม่รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่มีการละการยึดถือนามธรรมว่า ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวตน เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ผรุสวาจาเป็นธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดเพราะเหตุปัจจัย ที่สติจะต้องระลึกรู้ จึงจะละได้

อรรถกถา สัพพหลุสสูตร แสดงผลวิบากของผรุสวาจาว่า

ข้อว่า คำหยาบ เป็นคำไม่ประเสริฐ เสียงที่ไม่พึงใจ ความว่า เขาย่อมได้ฟัง วาจาที่เป็นหนาม หยาบคาย เผ็ดร้อน ตัดความเยื่อใยในที่ที่ตนไปแล้ว ไม่ได้ฟังเสียง เป็นที่ชื่นใจ เป็นผลวิบากของผรุสวาจา

ไปที่ไหนบังคับให้ผู้อื่นไม่พูดผรุสวาจาได้ไหม ได้ยินแล้ว แม้ว่าท่านจะไม่ใช่มุคคัลที่ถูกบริภาษ แต่กระนั้นวิบากกรรมที่ท่านได้กระทำแล้ว ก็เป็นปัจจัยทำให้พร้อมที่จะได้ยินเสียงนั้น ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่พึงใจ และถ้าได้ฟังคำพูดอย่างนี้จะทำอย่างไร

สำหรับชีวิตประจำวันจริง ๆ คงจะไม่มีใครพ้นจากผรุสวาจา บางที่ท่านอาจจะกล่าวเองบาง ครั้งท่านไม่ได้กล่าวเอง แต่ได้ยินได้ฟังคำที่ระคายหู คำที่หยาบคาย คำซึ่งไม่เป็นที่ชื่นใจ ล้วนเป็นสิ่งที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นไปทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้น เวลาที่ได้รับฟังแล้ว ยากที่จะให้จิตนี้ไม่เกิดความไม่แช่มชื่น แต่ ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ในขณะนั้นจะรู้สึกได้ว่า ไม่ยึดถือ ไม่เดือดร้อน ใจกับวาจาที่หยาบคาย วาจาที่ไม่เป็นที่รักนั้น แต่ถ้าขณะใดที่สติไม่เกิดขึ้น ขณะนั้น จะเห็นได้ว่า จิตใจหวนไหวไปตามวาจาที่ได้ยินได้ฟัง และย่อมจะเดือดร้อนใจ

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแก่ภิกษุเพื่อให้เห็นภัยของวิภูฏะ ซึ่งจะทำให้ประสบกับสิ่งที่พอใจเท่านั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะเหตุว่าทุกท่านได้กระทำมาแล้ว ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่ว่าขณะไหนกรรมใดจะให้ผล

ถ้าเป็นผลของกุศลกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ได้รับกระทบอารมณ์ที่น่ายินดี น่าพอใจ แต่ว่าเวลาที่เป็นผลของอกุศลกรรม ก็ย่อมจะได้รับอารมณ์ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ที่ไม่น่าพอใจ แต่ให้ทราบว่า ขณะใดที่ได้ฟังผลสุวาจา ขณะนั้นเป็นเพียงผลของอกุศลกรรมทางวาจาอย่างเบาที่สุด ถ้าเป็นอย่างหนัก ก็ทำให้เกิดในนรก

หลายท่านที่ได้รับผลของกรรมเกิดในนรกเป็นเวลานาน แต่ยังมีเศษของกรรมเหลืออยู่ เมื่อผลของกุศลกรรมทำให้เกิดในสุคติภูมิ เป็นมนุษย์ ก็มีปัจจัยที่จะทำให้ได้ยินได้ฟังผลสุวาจา ซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรมอย่างเบาที่สุด

ขุททกนิกาย อุทาน สักการสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเป็นผู้อันมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ทรงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้อันมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ส่วนพวกอัญญเดียรถีย์บริพาชกเป็นผู้อันมหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่ยำเกรง ไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร

ครั้งนั้นแล พวกอัญญเดียรถีย์บริพาชกอดกลั้นสักการะของพระผู้มีพระภาค และของภิกษุสงฆ์ไม่ได้ เห็นภิกษุทั้งหลายในบ้านและในป่าแล้ว ย่อมด่า บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจาหยาบคาย ไม่ใช่ของสัตบุรุษ

ครั้งนั้นแล ภิกษุมาร่วมด้วยกัน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้พระผู้มีพระภาคเป็นผู้อันมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ทรงได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้อันมหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวร

บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ส่วนพวกอัญญเดียรถีย์บริพาชก เป็นผู้อันมหาชนไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่บูชา ไม่ยำเกรง ไม่ได้จิ้วร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวก อัญญเดียรถีย์บริพาชกเหล่านั้น ออกล้นสักการะของพระผู้มีพระภาคและของภิกษุ สงฆ์ไม่ได้ เห็นภิกษุสงฆ์ในบ้านและในป่าแล้ว ย่อมด่า บริภาษ เกรี้ยวกราด เบียดเบียนด้วยวาจาหยาบคาย ไม่ใช่ของสัตบุรุษ ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ใน เวลานั้นว่า

ท่านทั้งหลาย ผู้อันสุขและทุกข์ถูกต้องแล้ว ในบ้าน ในป่า ไม่ตั้งสุขและทุกข์ นั้นจากตน ไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากผู้อื่น ผัสสะทั้งหลายย่อมถูกต้องเพราะอาศัยอุปธิ ผัสสะทั้งหลายพึงถูกต้องนิพพานอันไม่มีอุปธิเพราะเหตุใด ฯ

ท่านผู้ฟังจะเห็นกิเลสที่ทำให้เกิดผลสุวาจาได้ ความริษยาความปรารถนาใน สักการะ ในลาภ ในการเคารพนับถือบูชาของบุคคลอื่น ก็เป็นปัจจัยที่จะให้เกิดผลสุ- วาจาได้ ทำให้เบียดเบียนบุคคลอื่นด้วยวาจา โดยเฉพาะแม้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่ไม่ควร จะเบียดเบียน แต่กำลังของกิเลสที่มีในใจ ก็ยังเป็นปัจจัยให้สามารถที่จะเบียดเบียนผู้ นั้นได้

อรรถกถา จุฬกัมมวิภังคสูตร มีข้อความว่า

บทว่า อุปทุสฺสติ ได้แก่ เข้าไปด่าด้วยอำนาจความริษยานั่นเอง ชื่อว่า ประทุษร้ายอยู่

สองบทว่า อิสฺสํ พนฺธติ ย่อมผูกไว้ซึ่งความริษยา ดังนี้ ความว่า ความริษยา ไม่หายไปจากบุคคลมัวอยู่ซึ่งข้าวเหนียว ยาว กลาปี่ ฉันทิ ความริษยาตั้งอยู่ราวกะ วามัดไว้ ฉะนั้น

ข้าวเหนียวนี้เหนียว แกะเท่าไรก็ไม่ออก ยากเหลือเกินที่จะออก เพราะฉะนั้น ถ้าใจของใครผูกไว้ด้วยความริษยา ความริษยาก็ติดแน่น ยากที่จะสลัดออก ผลคือ เข้าไปด่าด้วยอำนาจความริษยานั่นเอง

บทว่า อปฺเปสกุโก คือ ผู้มีศักดาน้อย ความว่า ได้แก่ผู้ไม่มีบริวาร คือว่า ย่อมไม่ปรากฏ คุจลูกศรที่เขายิงไปในเวลากลางคืน ฉะนั้น

บางท่านต้องการลาภ ยศ สักการะ สรรเสริญ แต่ไม่ทราบว่าการอะไรเป็นเหตุที่จะให้ได้รับสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ลาภ ยศ สรรเสริญ

เมื่อไม่เข้าใจถึงกุศลกรรมที่เป็นเหตุให้ได้รับความเคารพ ยกย่อง นับถือ บูชา ลาภ สักการะ ก็เลยกระทำทุจริตกรรมด้วยผรุสวาจา แต่ผลของการกระทำด้วยความริษยาเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น ก็ให้ผลตามควรแก่กำลังของความริษยานั้น คือ ทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่มีศักดาน้อย ไม่มีบริวาร คือ ย่อมไม่ปรากฏคุจลูกศรที่เขายิงไปในเวลากลางคืน มีใครมองเห็นไหมลูกศรที่ยิงไปในเวลากลางคืนไหม ไปจริงแต่ไม่ปรากฏให้คนอื่นเห็น คนที่ไม่มีบริวารก็เช่นเดียวกัน ซึ่งการไม่มีบริวารนั้นก็ด้วยอกุศลจิตที่ประกอบด้วยความริษยานั่นเอง

ทุกท่านควรที่จะได้ระลึกถึงวัฏจักรที่มีอยู่ว่า เป็นคำพูดที่เป็นไปในลักษณะใด เพราะว่าการอบรมเจริญสติปัฏฐานนั้น เพื่อดับกิเลส ถ้าไม่มีปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่มีอะไรเลยที่จะดับกิเลสได้ และถ้าสะสมกิเลสไว้มาก ๆ ถึงแม้ว่าไม่อยากให้กิเลสเกิดเลย กิเลสก็ต้องเกิด แม้ว่าจะไม่พอใจที่จะกล่าวผรุสวาจา แต่เวลาที่มีปัจจัยพร้อมที่จะให้ผรุสวาจาเกิด ผรุสวาจาก็ต้องเกิด เพราะฉะนั้น เรื่องของวัฏจักรก็เป็นเรื่องใหญ่เรื่องหนึ่ง

อรรถกถา อรณวิภังคสูตร มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ มีข้อความเรื่องคำพูดว่า

คำว่า เนวุสฺสาเทยฺย อปฺสาเทยฺย ความว่า ไม่พึงยกคำใด ๆ ขึ้น คือ ไม่พึงรุกรานอะไร ๆ กระบุกคดด้วยอำนาจแห่งตัณหาที่อาศัยเรือน

นี่เป็นคำพูดซึ่งมีอยู่ ถ้ายังมีตัณหา มีความพอใจในลาภ ในสรรเสริญ หรือว่าในบุคคลใด ๆ ก็ตาม อาจเป็นปัจจัยทำให้เกิดแม้คำพูดที่รุกรานบุคคลอื่นชนิด ๆ หน่อย ๆ บ้างไหม คำพูดที่รุกรานบุคคลอื่นอาจจะไม่ถึงกับเป็นผรุสวาจา แต่พอท่านรู้สึกว่าท่าน

เป็นผู้ชนะ หรือรุกรานผู้อื่นได้ด้วยวาจาอย่างไร วาจาอย่างนั้นจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นไป
ก่อนที่จะรู้สึกตัวก็เป็นได้

คำว่า สุมุขชา นาติชฌน์ ได้แก่ ไม่พึงกล่าวคำหยาบ คือ คำที่กล่าวด้วยความ
เดือดร้อน ได้แก่ คำที่เศร้าหมอง

ขณะนี้ไม่มีคำหยาบเพราะใจไม่เดือดร้อน แต่เวลาที่ใจเดือดร้อน ผรุสวาจา
นั้นก็กล่าวออกไปได้ เพราะสภาพของจิตที่เดือดร้อน

๔๒๒

คำว่า นาภินิเวสเยยฺย ได้แก่ ไม่พึงแกลังกล่าว

นี่เป็นชีวิตประจำวัน ลองพิจารณาดี ๆ ว่าเคยมีบ้างไหม

บทว่า สทฺกฺโข ได้แก่ มีความทุกข์ด้วยวิปากทุกข์บ้าง กิเลสทุกข์บ้าง

บางท่านปรารภว่า มีความทุกข์ ก็ควรที่จะแยกได้ว่า ความทุกข์ที่มีอยู่นี้เป็นวิปากทุกข์ เป็นผลของกรรมในอดีตที่ได้กระทำแล้ว นั่นเป็นส่วนหนึ่งของผลของกรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ว่ากิเลสทุกข์มีไหม คือ ความเร่าร้อนใจ ความไม่สบายใจ ความเดือดร้อนใจที่เกิดขณะที่ได้รู้อารมณ์ที่ไม่ดีทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย สำหรับอารมณ์ที่ไม่ดีต่างๆ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่ากรรมในอดีตได้กระทำแล้ว แต่กิเลสทุกข์นี้สามารถที่จะระงับบรรเทาละลายได้ด้วยการระลึกรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของอกุศลจิต ซึ่งถ้าเกิดบ่อย ๆ ก็สะสมไป ทำให้จิตของตนเองนั้นเศร้าหมอง ไม่สามารถจะดับความเศร้าหมองนั้นได้ ถ้าสติไม่เกิดขึ้นรู้ว่า สภาพของจิตในขณะนั้นเป็นอกุศล

แต่ถ้าสติเกิดระลึกรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสภาพของจิตที่ไม่ดี ซึ่งจิตที่ไม่ดีของตนเองในขณะนั้น บุคคลอื่นไม่สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นอย่างอื่นได้ นอกจากสติและปัญญาจะรู้ในขณะนั้นว่า เป็นสภาพที่เศร้าหมองไม่เป็นกุศล และจะทำให้จิตเศร้าหมองมากขึ้นถ้าสะสมมากขึ้น

ถ้ารู้อย่างนี้ คงไม่มีใครที่อยากจะสะสมสภาพของจิตที่เศร้าหมอง ซึ่งตนเองเท่านั้นที่จะบรรเทาให้ละลายได้

บทว่า สอฺปฺสหาโฏ ได้แก่ มีการกระทบกระทั่ง ด้วยการกระทบกระทั่งด้วยอำนาจวิปาก และการกระทบกระทั่งด้วยอำนาจกิเลสนั่นเอง คือว่า มีความเร่าร้อน

บทว่า มิจฺฉา ปฏิปทา ความว่า ข้อปฏิบัตินี้ เป็นอกุศลปฏิบัติ

ถ้าปล่อยให้จิตเศร้าหมองเดือดร้อน เราร้อนด้วยกิเลส ไม่ระลึกรู้ในขณะนั้น ก็ไม่สามารถจะดับได้ เพราะฉะนั้น ก็เป็นอกุศลปฏิบัติ

สำหรับข้อความข้างต้นที่พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทาน ใน **สักการสูตร** ว่า ท่านทั้งหลายผู้อันสุขและทุกข์ถูกต้องแล้ว ในบ้าน ในป่า ไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากตน ไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากผู้อื่น

หนีไม่พ้น ไม่ว่าจะอยู่ในบ้านในเมือง หรือว่าในป่าก็ตาม เวลาที่อกุศลกรรม ให้ผล ก็ย่อมจะได้รับพึงผลสุวาจา แต่ถ้าไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากตน และไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากผู้อื่น คือ ถ้าไม่มีตัวท่าน และไม่มีบุคคลอื่น เป็นแต่เพียงสภาพธรรม ที่เกิดปรากฏแล้วดับไป จึงจะเห็นว่า ไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากตน และไม่ตั้งสุขและทุกข์นั้นจากผู้อื่น แต่ว่าถ้ายังมีตัวตน สติไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรม ก็ย่อมเราร้อนรนเคืองใจ

สำหรับชีวิตของท่าน ก็ย่อมประสบทั้งอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์เป็นของธรรมดา เพราะว่าเป็นผลของอดีตกรรมที่ได้กระทำแล้ว แม้บุคคลผู้ประเสริฐสุด เช่น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ไม่พ้นจากการที่จะได้รับกระทบกับอนิฏฐารมณ์ แม้ผลสุวาจา

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังถูกผลสุวาจาใด ๆ ก็ตามกระทบกระทั่ง ขอให้ทราบว่าจะไม่ใช่ตัวท่านผู้เดียว ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ย่อมแล้วแต่กรรมที่ได้กระทำไว้แล้วทั้งสิ้น แม้บุคคลผู้ประเสริฐสุด เช่น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยังมีบุคคลที่เรียกพระองค์ว่า คนถ้อย

ขุททกนิกาย สุตตันตปิฎก วสลสูตรที่ ๗ มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล อัคคิกภวาทวาทพราหมณ์ก่อไฟแล้ว ตกแต่งของที่ควรบูชาอยู่

ในนิเวศน์ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกในพระนครสาวตถิ์ เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของอัคคิกการทวาชพราหมณ์ อัคคิกการทวาชพราหมณ์ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกลทีเดียว ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

หยุดอยู่ที่นั่นแหละคนโง่คนโง่ หยุดอยู่ที่นั่นแหละสมณะ หยุดอยู่ที่นั่นแหละคนถ้อย

พุทธศาสนิกชนสมัยนี้ใครที่จะได้เฝ้า ได้ฟังธรรมจากพระโอษฐ์ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่อัคคิกการทวาชพราหมณ์ไม่รู้สึกรู้สึกละเลยที่ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกลและได้เข้าไปในบ้านของพราหมณ์นั้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นโทษของการสะสมความเห็นผิด ซึ่งควรที่จะปลาบปลื้มโสมนัสที่ได้เห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่สำหรับผู้ที่จะสะสมความเห็นผิดกลับเห็นว่า พระผู้มีพระภาคควรจะหยุดอยู่ที่นั่น ไม่ควรที่จะเข้าไปในบ้านของตน ซึ่งท่านผู้ฟังก็คงจะเสียดายโอกาสของการเห็นของอัคคิกการทวาชพราหมณ์ ที่ไม่รู้คุณค่าว่า การที่จะได้มีโอกาสเห็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นโอกาสที่ยากยิ่ง

เมื่ออัคคิกการทวาชพราหมณ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า

ดูกร พราหมณ์ ก็ท่านรู้จักคนถ้อย หรือธรรมเป็นเครื่องกระทำให้เป็นคนถ้อย หรือ ๫

อัคคิกการทวาชพราหมณ์กราบทูลว่า

ท่านพระโคตม ข้าพเจ้าไม่รู้จักคนถ้อย หรือธรรมเป็นเครื่องกระทำให้เป็นคนถ้อย ดีแล้ว ขอท่านพระโคตมจงแสดงธรรมตามที่ข้าพเจ้าจะพึงรู้จักคนถ้อย หรือธรรมเป็นเครื่องกระทำให้เป็นคนถ้อยเถิด ๫

ท่านผู้ฟังจะได้มีโอกาสได้ฟังว่า คนถ้อยนั้นเป็นอย่างไร หรือว่าธรรมที่เป็นเครื่องกระทำให้เป็นคนถ้อยนั้นเป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้พิจารณาตนเองว่า ท่านเป็นคน

ถ้อยบ้างหรือไม่ และถ้ายังคงเป็นอยู่ ก็อบรมเจริญธรรมฝ่ายกุศลที่จะดับความเป็นคน ถ้อยเสีย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าอย่างนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

อัคคิกภวาทวาทพราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัส พระคาถาประพันธ์นี้ว่า

คนมักโกรธ ผูกโกรธ ลบหลู่อย่างเลว มีทิฏฐิวิบัติ และมีมายา พึงรู้ว่าเป็นคน ถ้อย

มีทิฏฐิวิบัติ คือ มีความเห็นผิด ไม่ว่าจะมีความเข้าใจผิดในธรรม หรือในการ ปฏิบัติธรรม หรือในการบรรลุดุธรรมก็ตาม เป็นผู้ที่มีทิฏฐิวิบัติ และมีมายา พึงรู้ว่าเป็น คนถ้อย

ประการต่อไปมีว่า

คนผู้เบียดเบียนสัตว์ที่เกิดหนเดียว แม้หรือเกิดสองหน ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์ พึงรู้ว่าเป็นคนถ้อย ฯ

สำหรับสัตว์ที่เกิดหนเดียว คือ สัตว์ที่ไม่ได้เกิดในฟองไข่ แต่สำหรับสัตว์ที่เกิด สองหน ได้แก่ สัตว์ที่เกิดในฟองไข่ เช่น นก ไก่ เป็นต้น

เป็นเรื่องของกาย เรื่องของวาจาทั้งนั้นสำหรับผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ คนถ้อยนี้มีมาก ไหม ที่แรกอาจจะคิดว่าไม่ค่อยจะมีใครที่เป็นคนถ้อย แต่ถ้าฟังธรรมซึ่งเป็นเครื่อง กระทำให้เป็นคนถ้อย จะเห็นได้ว่า ผู้ที่ยังมีกิเลสจะต้องเป็นผู้ที่ขัดเกลามากจริง ๆ

ประการต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

คนเบียดเบียนเทียวปล้น มีชื่อเสียงว่าฆ่าชาวบ้านและชาวนิคมน พึงรู้ว่าเป็นคน ถ้อย

คนลักทรัพย์ที่ผู้อื่นหวงแหน ไม่ได้อนุญาตให้ในบ้านหรือในป่า ฟังรู้ว่าเป็นคน
ถ้อย

คนที่กัณห์มาใช้แล้วกล่าวว่า หาได้เป็นหนี้ท่านไม่ แล้วหนีไปเสีย ฟังรู้ว่าเป็น
คนถ้อย

คนฆ่าคนเดินทาง ชิงเอาสิ่งของเพราะอยากได้สิ่งของ ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนถูกเขาถามเป็นพยาน แล้วกล่าวคำเท็จ เพราะเหตุแห่งตนก็ดี เพราะเหตุ
แห่งผู้อื่นก็ดี เพราะเหตุแห่งทรัพย์ก็ดี ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้ประพฤติด่วงเกินในภริยาของญาติก็ตาม ของเพื่อนก็ตาม ด้วยข่มขืน
หรือด้วยการร่วมรักกัน ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้สามารถ แต่ไม่เลี้ยงมารดาหรือบิดาผู้แก่เฒ่าผ่านวัยหนุ่มสาวไปแล้ว ฟังรู้
ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้ทุบตีว่ามารดาบิดา พี่ชายพี่สาว พ่อตาแม่ยาย แม่ผัวหรือพ่อผัว ฟังรู้
ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้ถูกถามถึงประโยชน์ บอกสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ พุคกลบเกลื่อนเสีย ฟังรู้
ว่าเป็นคนถ้อย

คนทำกรรมชั่วแล้ว ประารถนาว่าใครอย่าฟังรู้เรา ปกปิดไว้ ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้ไปสู่สกุลอื่นแล้ว และบริโภคโภชนะที่สะอาด ย่อมไม่ตอบแทนเขาผู้มาสู่
สกุลของตน ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนผู้ลงสมณะพราหมณ์ หรือแม้วณิกอื่นด้วยมุสาวาท ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

เมื่อเวลาบริโภคอาหาร คนผู้ด่าสมณะหรือพราหมณ์ และไม่ให้อาหาร ฟังรู้
ว่าเป็นคนถ้อย

คนในโลกนี้ผู้อันโมหะครอบงำแล้ว ประารถนาของเล็กน้อย พุคอดสิ่งที่ไม่
มี ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนเลวทราม ยกตนและดูหมิ่นผู้อื่นด้วยมานะของตน ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย ฯ

คนฉุนเฉียว กระด้าง มีความปรารถนาลามก มีความตระหนี่ ใ้อวด ไม่
ละอาย ไม่สะดุ้งกลัว ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

คนติเตียนพระพุทธเจ้า หรือติเตียนบรรพชิต หรือคฤหัสถ์สาวกของพระพุทธเจ้า ฟังรู้ว่าเป็นคนถ้อย

ผู้ใดแลไม่เป็นพระอรหันต์ แต่ปฏิญาณว่าเป็นพระอรหันต์ ผู้นั้นแลเป็นคนถ้อยต่ำช้า เป็นโจรในโลก พร้อมทั้งพรหมโลก

คนเหล่าใดเราประกาศแก่ท่านแล้ว คนเหล่านั้นนั้นแล เรากล่าวว่าเป็นคนถ้อย บุคคลไม่เป็นคนถ้อยเพราะชาติ ไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติ แต่เป็นคนถ้อยเพราะกรรม เป็นพราหมณ์เพราะกรรม ท่านจงรู้ข้อนี้ ตามที่เราแสดงนี้

บุตรของคนจันทาลเลี้ยงตัวเอง ปรากฏชื่อว่ามาตังคะ เป็นคนกินของที่ตนให้สุกเอง เขาได้ยศอย่างสูงที่ได้แสนยาก กษัตริย์และพราหมณ์เป็นอันมากได้มาสู่ที่บำรุงของเขา เขาขึ้นยานอันประเสริฐไปสู่หนทางใหญ่อันไม่มีฝุ่น เขาสำรอกกามราคะเสียได้แล้ว เป็นผู้เข้าถึงพรหมโลก ชาติไม่ได้ห้ามเขาให้เข้าถึงพรหมโลก

พราหมณ์เกิดในสกุลผู้ส่ายายมนต์ เป็นพวกร้ายมนต์ แต่พวกเขาปรากฏในบาปกรรมอยู่เนื่อง ๆ ฟังถูกติเตียนในปัจจุบันทีเดียว และภพหน้าก็เป็นทุกติ ชาติห้ามกันพวกเขาจากทุกติ หรือจากครหาไม่ได้

บุคคลไม่เป็นคนถ้อยเพราะชาติ ไม่เป็นพราหมณ์เพราะชาติ แต่เป็นคนถ้อยเพราะกรรม เป็นพราหมณ์เพราะกรรม ฯ

ท่านผู้ฟังยังเป็นคนถ้อยอยู่คนละนิดคนละหน่อยบ้างหรือไม่ เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง ในความหมายของคำว่าคนถ้อย เพราะว่าชาติและตระกูลไม่สามารถที่จะห้ามกันคนที่มีกิเลสให้พ้นจากทุกติหรือครหาได้ ถ้าเป็นผู้ที่ตระกูลสูง แต่ว่ามีกรรมที่เป็นอกุศล ชาติตระกูลก็จะห้ามบุคคลนั้นให้พ้นจากทุกติหรือครหาไม่ได้ และชาติตระกูลก็ไม่สามารถที่จะห้ามกันคนที่เจริญกุศลไม่ให้ไปสู่สุคติได้

เพราะฉะนั้น คนถ้อย คือ คนที่ยังมีกิเลส และพราหมณ์ผู้ประเสริฐ คือ ผู้ที่ขัดเกลาละคลายกิเลสแล้ว

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว อัครคิกภาวทวาชพราหมณ์ได้กราบทูล
พระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ๆ พระองค์ทรง
ประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทาง
แก่คนหลงทาง หรือตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูปได้ ฉะนั้น
ข้าพระองค์ขอถึงพระองค์ กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระองค์
ทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบ วสสสูตรที่ ๗

นี่เป็นอานิสงส์ของการฟังธรรม และผู้ที่จะเรียกคนอื่นว่าคนถ้อย ก็ควรที่จะ
ระลึกได้ว่า ใครเป็นคนถ้อยกันแน่ ผู้ที่กล่าววาจาอย่างนั้นซึ่งยังมีกิเลสอยู่เป็นคนถ้อย
หรือคนซึ่งเป็นผู้ที่ขัดเกลาละคลายดับกิเลสเป็นคนถ้อย ก็ควรที่จะได้ทราบ และจะเห็น
ได้ว่า เมื่ออัครคิกภาวทวาชพราหมณ์ได้ฟังพระธรรมจากพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็ทราบ
ชัดทีเดียวว่า ใครเป็นคนถ้อย และใครไม่ใช่คนถ้อย

เพราะฉะนั้น ถ้าใครจะกล่าวผรุสวาทกับท่าน หรือว่าท่านจะได้ยินผรุสวาท
ในขณะใด ซึ่งเป็นผลของกรรมในอดีตที่ทำให้ต้องได้รับกระทบกับวาจาซึ่งไม่เป็นที่รัก
อย่างนั้น ก็ควรที่จะได้ทราบตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและ
รูปธรรมที่เมื่อพร้อมจะเกิด ก็เกิดขึ้นเท่านั้นเอง แต่ข้อสำคัญคือว่า ต้องขัดเกลารวม
เครื่องทำให้เป็นคนถ้อย จนกระทั่งเป็นผู้ที่ประเสริฐได้

ข้อความใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ภิกขุสังยุตต์ ติสสสูตร** ซึ่งท่าน
ผู้ฟังจะเห็นสภาพชีวิตที่เป็นไปกับความโลภ ความโกรธ ความทุกข์ต่าง ๆ เป็นธรรมดา
เป็นของประจำในชีวิต แม้นานมาแล้วก็เป็นอย่างนี้ ปัจจุบันก็เป็นอย่างนี้ เมื่อยังมี
กิเลสอยู่ ก็ยังต้องมีทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นเพศคฤหัสถ์ หรือเพศบรรพชิตก็ตาม

ข้อความมีว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิก
เศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระติสสะผู้เป็นโอรสพระเจ้าอาของ

พระผู้มีพระภาค เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่งเป็นทุกข์เสียใจ หลังน้ำตาอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามท่านพระติสสะว่า

ดูกร ติสสะ ไฉนหนอ เธอจึงมานั่งเป็นทุกข์เสียใจหลังน้ำตาอยู่ ฯ

ท่านพระติสสะกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุทั้งหลายกลุ่มรุ่มเสียดแทงข้าพระองค์ด้วยวาจาจากดุจประจักษ์ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

จริงอย่างนั้น ติสสะ เธอว่าเขาข้างเดียว แต่เธอไม่อดทนต่อถ้อยคำ ข้อที่เธอว่าเขาข้างเดียว ไม่อดทนต่อถ้อยคำนั้น ไม่สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา แต่ข้อที่เธอว่าเขาด้วย อดทนต่อถ้อยคำได้ด้วย นั้นแล สมควรแก่เธอผู้เป็นกุลบุตรออกบวชเป็นบรรพชิตด้วยศรัทธา ฯ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

เธอโกรธทำไมหนอ เธออย่าโกรธ ติสสะ ความไม่โกรธเป็นความประเสริฐของเธอแท้จริง บุคคลย่อมประพฤติพรหมจรรย์เพื่อกำจัดความโกรธ ความถือตัว และความลบหลู่คุณท่าน ดังนี้ ฯ

จบ ติสสสูตรที่ ๙

แม้ว่าจะเป็นพระสูตรสั้น แต่มีประโยชน์อะไรบ้างไหม ถ้าไม่มีประโยชน์ พระผู้มีพระภาคจะไม่ทรงแสดง ซึ่งพระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า บุคคลที่ยังมีกิเลสอยู่จะไม่พ้นจากผรุสวาจา บางทีได้รับฟังบ้าง บางทีกล่าวเองบ้าง เพราะฉะนั้น ก็ควรเป็นผู้ที่ไม่ว่าบุคคลอื่นข้างเดียว แต่ต้องเป็นผู้ที่อดทนต่อถ้อยคำของบุคคลอื่นด้วย

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะเห็นได้ว่า ขณะนั้นถ้าสติเกิด ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะนั้นไม่เดือดร้อนจริง ๆ และบุคคลอื่นจะอัสจรรย์ว่า ทำไมท่านไม่โกรธ ทำไมท่านไม่เดือดร้อนใจ ก็เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่

เกิดขึ้นเป็นไปในขณะนั้น เพราะเหตุปัจจัย เพราะสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและ
รูปธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แต่ถ้าสติไม่เกิด ก็ต้องหวั่นไหว มีความเผลอร้อนใจ

๔๒๓

เพราะฉะนั้น ทางที่จะอดทนต่อคำพูดของบุคคลอื่น คือ สติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเกิดปรากฏแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เป็นกุศลวิบากบ้าง อกุศลวิบากบ้าง กุศลจิตบ้าง อกุศลจิตบ้าง

ท่านคงอยากจะทราบวิธีระงับความโกรธ บรรเทาความโกรธ เวลาที่มีอนิฏฐารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ด้วยเหตุนี้พระสูตรต่างๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ ถ้าท่านพิจารณามาก ๆ บ่อย ๆ ใคร่ครวญให้เห็นประโยชน์จริง ๆ ของการที่จะละความโกรธ ท่านก็จะเจริญหนทางที่จะทำให้ละคลายความโกรธลงได้บ้าง

ถ้าท่านผู้ใดกำลังโกรธ หรือกำลังผูกโกรธใครอยู่ก็ตาม ก็ควรพิจารณาธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ใน **ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท โภทวรรคที่ ๑๗** ซึ่งมีข้อความว่า

บุคคลพึงละความโกรธเสีย พึงละมานะเสีย พึงกำวล่วงสังโยชน์เสียทั้งหมด
ทุกขทั้งหลาย ย่อมไม่ตกตามบุคคลนั้น ผู้ไม่ข้องอยู่ในนามรูป ไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

ขณะที่ความโกรธเกิดขึ้น เป็นการแสดงการปรากฏให้รู้ถึงกิเลสที่มีอยู่ในใจว่าเป็นสังโยชน์ เป็นสิ่งที่ผูกพันท่านไว้ในสังสารวัฏฏ์ เพราะฉะนั้น ลักษณะของความโกรธที่เกิด เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ถ้าสติระลึกรู้ เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ขณะนั้นเป็นประโยชน์ เพราะท่านได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงที่สะสมมาว่า ยังมีกิเลสอะไรอีกมากน้อยเท่าไรที่ปรากฏให้รู้ เพื่อที่จะได้ละเสีย ด้วยการที่สติระลึกรู้ในขณะนั้น ผู้ไม่ข้องอยู่ในนามรูป จึงจะไม่มีกิเลสเครื่องกังวล

บุคคลใดแล พึงห้ามความโกรธที่เกิดขึ้นแล้วไว้ได้ ดุจบุคคลห้ามรถซึ่งกำลังแล่นไปได้ ฉะนั้น เรากล่าวบุคคลนั้นว่าเป็นสารถี คนนอกนี้เป็นคนถือเชือก

ถ้าจะเป็นสารถิจจริง ๆ จะต้องอบรมเจริญปัญญา รู้ชัดในสภาพธรรมจนสามารถที่จะระงับดับกิเลสได้ แต่ผู้ที่กำลังขัดเกลา ปัญญายังไม่ถึงขั้นที่สามารถดับความโกรธได้ เป็นผู้ที่กำลังอบรมเจริญหนทางที่จะดับกิเลส แต่ยังไม่ใช่สารถิ เป็นผู้ที่กำลังฝึกหัดอยู่ ก็เป็นคนที่ยึดเชือก

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะความไม่ดีด้วยความดี พึงชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนมักกล่าวคำเหลวไหลด้วยคำสัตย์

พึงกล่าวคำสัตย์ ไม่พึงโกรธ แม้เมื่อมีของน้อย ถูกขอล้วก็พึงให้ บุคคลพึงไปในสำนักแห่งเทวดาทั้งหลาย เพราะเหตุ ๓ ประการนี้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่จะตอบแทนผลสุวาจาด้วยผลสุวาจา และข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า พึงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ พึงชนะความไม่ดีด้วยความดี พึงชนะความตระหนี่ด้วยการให้ พึงชนะคนมักกล่าวคำเหลวไหลด้วยคำสัตย์

ดูเหมือนว่าทำยาก บางท่านอาจจะบอกว่า ทำไม่ได้แน่ ยังเป็นคนที่มีกิเลสมากเหลือเกิน จะชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธนี้ยากจริง ๆ แต่ขอให้ทราบว่าได้เกี่ยวข้องกับการที่จะชนะบุคคลอื่น การชนะความโกรธที่ท่านมี เป็นกุศลจิตของท่านเองที่เกิดขึ้นชนะความโกรธ ชนะความไม่ดีด้วยความดี คือ ในขณะนั้นเป็นกุศลของท่าน ที่เจริญอบรมเพื่อชนะความไม่ดีที่มีอยู่ในตัวท่านเอง

เวลาที่เปรียบเทียบกับบุคคลอื่น รู้สึกว่าแสนยาก ที่จะชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ หรือว่าจะชนะความไม่ดีของคนอื่นด้วยความดี แต่ถ้าคิดว่า ความไม่ดีที่กำลังมีนั้นเป็นของท่าน และจะหมดไปได้ จะชนะได้ ก็ด้วยความดีที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

ท่านอยากจะชนะความไม่ดีของท่านไหม ไม่ต้องคิดเปรียบเทียบกับชนะคนอื่น เพราะถ้าเปรียบเทียบกับคนอื่นแล้ว รู้สึกว่ายากเหลือเกิน เป็นไปไม่ได้ เป็นตัวตนเป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ถ้าเห็นว่า ความไม่ดีนั้นเป็นของท่านเอง ซึ่งจะชนะได้ก็ด้วยความดีเท่านั้น ถ้าระลึกได้เช่นนี้ในขณะนั้น ความดีก็จะเกิดขึ้นที่

ฟังชนะความตระหนี่ด้วยการให้ การคิดจะให้ ก็คงจะมีบ้าง แต่ให้จริงหรือเปล่า หรือว่าเพียงคิด ถ้ายังให้จริง ๆ ไม่ได้ ก็แสดงว่า ยังมีความตระหนี่อยู่ และจะชนะความตระหนี่ที่มีในขณะนั้นได้อย่างไร มีวิธีเดียว คือ ฟังชนะความตระหนี่ด้วยการให้ ให้ทันทีในขณะนั้น ชนะความตระหนี่ แต่ถ้ายังรีรอ ยังไม่ชนะ

เป็นเรื่องของกิเลสทั้งหลาย ซึ่งเกิดปรากฏให้รู้ให้เห็นว่า เป็นสิ่งที่จะต้องอบรมขัดเกลาจริง ๆ

ข้อความต่อไป ที่ว่า ฟังชนะคนมักกล่าวคำเหลวไหลด้วยคำสัตย์ ฟังกล่าวคำสัตย์ ไม่ฟังโกธ

คำจริง บางท่านไม่กล้าพูด น่าจะพูดง่าย แต่คำจริงบางอย่างไม่กล้าที่จะพูดเลย โดยเฉพาะเรื่องไม่ดีของตนเอง ไม่กล้าที่จะกล่าวเลย เพราะฉะนั้น คนที่พูดคำสัตย์เป็นคนกล้า ที่จะพูดคำจริง และก็รู้ด้วยว่า ตัวของท่านเป็นคนกล้ามากน้อยแค่ไหน เป็นกุศลอกุศลมากน้อยแค่ไหน ซึ่งคนส่วนมากมักอยากให้บุคคลอื่นเห็นแต่ส่วนดีของตน ส่วนที่ไม่ดีก็มีมากเหมือนกัน แต่ไม่กล้าที่จะพูดตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลใดพูดได้ ผู้นั้นเป็นผู้กล้า ที่จะพูดความจริง

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มุนีเหล่าใดผู้ไม่เบียดเบียน สำรวมแล้วด้วยกายเป็นนิตย มุนีเหล่านั้น ย่อมไปสู่สถานที่ไม่จุติ ที่คนทั้งหลายไปแล้วไม่เศร้าโศก

อาสวะทั้งหลายของผู้ตื่นอยู่ทุกเมื่อ ศึกษาเนื่อง ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน ผู้น้อมไปแล้วสู่นิพพาน ย่อมถึงความไม่มี

จะไปที่ไหนที่จะไม่เศร้าโศก ไปแล้วไม่เศร้าโศกจริง ๆ เป็นสมุจเฉท มีทีเดียว คือ นิพพาน ซึ่งไม่มีการเกิดขึ้น จึงไม่เศร้าโศก แต่ถ้ามีการเกิดขึ้น ก็ต้องดับไป อย่างนี้แล้วจะไม่เศร้าโศกหรือ ในเมื่อมีแต่สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ๆ ซึ่งการที่จะไปถึงได้ ก็ด้วยการศึกษาเนื่อง ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน แล้วแต่สติจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นกลางวันก็ได้ กลางคืนก็ได้ เมื่อไรก็ได้ ขณะใด

ที่สติเกิดขึ้นระลึก สำเนียง สังกต เพื่อรู้ชัดว่า เป็นแต่เพียงนามธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรม

ขณะที่ท่านอบรม ศึกษา สำเนียง รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะหนึ่งบ้าง สองขณะบ้าง หลายขณะบ้าง เป็นการสะสมปัญญา ซึ่งเมื่อสะสมแล้ว ไม่หายไปไหน ไม่มีใครสามารถจะไถ่ถอนการศึกษาลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ที่เกิดพร้อมสติในขณะนี้ ที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปจากท่านได้เลย

เพราะฉะนั้น ชั่วแต่ละขณะที่สติเกิดระลึก สำเนียง สังกต เพื่อรู้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมบ้าง รูปธรรมบ้าง เป็นการสะสมที่จะทำวันหนึ่ง ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง แต่ถ้าท่านไม่อบรมเจริญด้วยการศึกษา ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หวังที่จะไปทำอย่างอื่น ไม่มีการสะสม คือ การศึกษา สำเนียง รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเลย เพียงแต่มุ่งหวังจะไปรู้แจ้งอริยสัจธรรม จะไปประจักษ์การเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม เป็นอุทยัพพญาณ เป็นวิปัสสนาญาณต่าง ๆ จะหวังได้อย่างไร ในเมื่อสติไม่เคยเกิดขึ้น ไม่เคยศึกษา ไม่เคยสะสมการที่จะทำให้ปัญญาถึงความสมบูรณ์ที่จะประจักษ์ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมเลย

เพราะฉะนั้น มีหนทางเดียวจริง ๆ คือ สติเกิดขึ้น ศึกษา สำเนียง เพื่อให้ปัญญารู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเนื่อง ๆ ทั้งกลางวันและกลางคืน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อตุละ การนินทาหรือการสรรเสริญนี้ มีมาแต่โบราณ มิใช่มีเพียงวันนี้ คนย่อมนินทาแม้ผู้นั่งนิ่ง แม้ผู้พูดมาก แม้พูดพอประมาณ ผู้ไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก บุรุษผู้ถูกนินทาโดยส่วนตัว หรือถูกสรรเสริญโดยส่วนตัว ไม่มีแล้ว จักไม่มี และไม่มีในบัดนี้

ถ้าว่าผู้รู้ใคร่ครวญแล้วทุกวัน ย่อมสรรเสริญบุคคลใด ผู้มีความประพฤติไม่
ขาด เป็นนักปราชญ์ ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล ใครย่อมควรเพื่อจะนินทาบุคคล
นั้น ผู้เหมือนดังแท่งแห่งทองชมพูช แต่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก็ย่อมสรรเสริญ
บุคคลนั้น แม้พรหมก็สรรเสริญบุคคลนั้น

ท่านที่หวั่นไหวไป เพราะคำนินทาหรือการสรรเสริญก็ตาม ก็ควรที่จะได้ทราบ
ว่า เป็นของธรรมดาประจำโลก และถ้าท่านจะสังเกตพิจารณาชีวิตของท่านเอง หรือ
ว่าบุคคลอื่นซึ่งท่านนิยมเลื่อมใส หรือเป็นผู้ที่ท่านเห็นว่ามีคุณความดี ท่านก็จะเห็นได้
จริง ๆ ว่า แม้บุคคลนั้น ก็ไม่พ้นจากนินทาและสรรเสริญด้วย เพราะว่าคนย่อมนินทา
แม้ผู้หนึ่งนี้ แม้ผู้พูดมาก แม้พูดพอประมาณ

หนึ่งนี้ ไม่กล่าววจีทุจริตก็ดี แต่แม้กระนั้นก็ยังถูกว่า ว่าไม่พูด พูดมากก็ถูกว่า
อีก หรือแม้พูดพอประมาณ ก็ยังไม่ถูกใจอีก ก็ว่าได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องธรรมดาจริง ๆ สำหรับคำนินทาและสรรเสริญ เมื่อเป็น
เรื่องธรรมดาอย่างนี้ ใครเสียเวลาเร้าร้อนใจ หวั่นไหว ก็เป็นผู้ไม่ฉลาดเลย เพราะว่า
ไม่รู้สภาพธรรมที่เป็นธรรมดาของโลก

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุพึงรักษาความกำเริบทางกาย พึงเป็นผู้สำรวมด้วยกาย ละกายทุจริตแล้ว
พึงประพฤติดุจจิตด้วยกาย พึงรักษาความกำเริบทางวาจา พึงเป็นผู้สำรวมด้วยวาจา
ละวาจทุจริตแล้ว พึงประพฤติดุจจิตด้วยวาจา พึงรักษาความกำเริบทางใจ พึงเป็นผู้
สำรวมด้วยใจ ละมโนทุจริตแล้ว พึงประพฤติดุจจิตด้วยใจ นักปราชญ์ทั้งหลายสำรวม
แล้วด้วยกาย สำรวมแล้วด้วยวาจา สำรวมแล้วด้วยใจ ท่านเหล่านั้นแล สำรวม
เรียบร้อยแล้ว ฯ

จบ โกธวรรคที่ ๑๗

มีทางอื่นอีกไหมนอกจากทางกาย ทางวาจา ทางใจที่จะสำรวม กายก็ไม่ควรที่จะ
จะให้ประพฤติดุจจิต พร้อมกันนั้นก็ควรประพฤติดุจจิตด้วย วาจาก็ไม่ควรที่จะให้ล่วง

ไปเป็นนิจทุกจิต และควรที่จะประพาสจิตด้วยวาจา แม้ทางใจก็พึงรักษาความกำเริบทางใจ ขณะใดที่หวั่นไหวไปด้วยกิเลส ทางเดียวที่จะรักษาความกำเริบทางใจในขณะนั้นได้ คือ สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมเท่านั้น

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า คนไม่กล้าพูดความจริง มีกล่าวกันอย่างไรว่า ความจริงเป็นคำไม่ตาย แต่คนพูดตาย เขาถึงไม่กล้าพูด

ส. จะตายครั้งเดียว หรือว่าจะตายอีกหลายครั้ง ถ้ากลัวตายชาตินี้ ก็เกิดอีกแล้วก็ตายอีก ๆ เพราะพูดไม่จริง กับการที่จะพูดความจริง พร้อมกับบอกรบมขัดเกลา กิเลส เพื่อจะได้ตายเป็นครั้งสุดท้าย และไม่ต้องมาพูดไม่จริงกันอีกต่อไป อย่างไหนจะดีกว่ากัน

เพราะฉะนั้น แล้วแต่อัธยาศัย แล้วแต่การพิจารณาธรรม แล้วแต่ความเข้าใจว่า สิ่งใดเป็นกุศลควรเจริญควรประพาส และสิ่งใดเป็นอกุศลควรละควรเว้น แต่ก็จริงใช่ไหมที่ว่า ถ้าเป็นเรื่องไม่ดีของตนเอง ก็ไม่กล้าที่จะพูด

สำหรับเรื่องของการถูกผรุสวาจา บริภาษต่าง ๆ แม้พระผู้มีพระภาคเอง ซึ่งในพระไตรปิฎก พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงอดีตกรรมของพระองค์และของพระภิกษุไว้ด้วยว่า เพราะเหตุใดจึงได้ถูกกล่าวผรุสวาจา

ข้อความใน **ขุททกนิกาย อุทาน สุนทริสูตร** ว่าด้วยพระพุทธเจ้าถูกขอร้องกล่าวว่า ผ่านางสุนทรี มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคเป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ทรงได้จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร แม้ภิกษุสงฆ์ก็เป็นผู้ที่มหาชนสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ส่วน

พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเป็นพวกที่มหาชนไม่สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ไม่ได้จิ๋ว บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร ฯ

ครั้งนั้นแล พวกอัญญเดียรถียปริพาชกอดกลั้นสักการะของพระผู้มีพระภาค และสักการะของภิกษุสงฆ์ไม่ได้ เข้าไปหานางสุนทรีปริพาชิกาถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกะนางสุนทรีปริพาชิกาว่า

ดูกร น้องหญิง เธอสามารถเพื่อจะทำประโยชน์แก่ญาติทั้งหลายได้หรือ

นางสุนทรีปริพาชิกาถามว่า

ดิฉันจะทำอะไร พระผู้เป็นเจ้า ดิฉันสามารถเพื่อจะทำอะไร แม้ชีวิตดิฉันก็สละเพื่อประโยชน์แก่ญาติทั้งหลายได้

อัญญเดียรถียปริพาชกกล่าวว่า

ดูกร น้องหญิง ถ้าเช่นนั้น เธอจงไปสู่พระวิหารเชตวันเถื่อน ๆ เกิด

นางสุนทรีปริพาชิกา รับคำของพวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นแล้ว ได้ไปยังพระวิหารเชตวันเถื่อน ๆ เมื่อใดพวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นได้ทราบ ว่า นางสุนทรีปริพาชิกาคนเห็นกันมากกว่า ไปยังพระวิหารเชตวันเถื่อน ๆ เมื่อนั้นได้จ้างพวกนักเลงให้ปลงชีวิตนางสุนทรีปริพาชิกานั้นเสีย แล้วหมกไว้ในคู รอบพระวิหารเชตวันนั่นเอง แล้วพากันเข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนทิโกศลถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า

ขอถวายพระพร นางสุนทรีปริพาชิกา อาตมภาพทั้งหลายมิได้เห็น

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสถามว่า

พระคุณเจ้าทั้งหลายสงสัยในที่ไหนเล่า

อัญญเดียรถียปริพาชกกราบทูลว่า

ในพระวิหารเชตวัน ขอถวายพระพร ฯ

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสว่า

ถ้าอย่างนั้น พระคุณเจ้าทั้งหลายจงค้นพระวิหารเชตวัน

ครั้งนั้น พวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้น ค้นทั่วพระวิหารเชตวันแล้ว ขุดศพนางสุนทรีปริพาชิกาตามที่ตนสั่งให้หมกไว้ขึ้นจากคู ยกขึ้นสู่เตียง แล้วให้นำไปสู่

พระนครสาวตถิ์ เดินทางจากถนนนี้ไปถนนโน้น จากตรอกนี้ไปตรอกโน้น แล้วให้พวก มนุษย์โพนทะนาว่า

เชื่อกุศลกรรมของเหล่าสมณศากยบุตรเถิดนาย สมณศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มี ความละอาย ทุศีล มีธรรมเลวทราม พุคตเท็จ ไม่ประพฤติพรหมจรรย์ ก็สมณศากย- บุตรเหล่านี้ ถึงจักปฎิญาณว่า เป็นผู้ประพฤติธรรม ประพฤติสม่ำเสมอ ประพฤติ พรหมจรรย์ พุคตจริง มีศีล มีธรรมอันงาม ความเป็นสมณะของสมณศากยบุตร เหล่านี้หาไม่มี ความเป็นพรหมของสมณศากยบุตรเหล่านี้หาไม่มี ความเป็นสมณะ ของสมณศากยบุตรเหล่านี้เสื่อมเสียแล้ว พินาศเสียแล้ว ความเป็นพรหมของสมณ- ศากยบุตรเหล่านี้พินาศเสียแล้ว ความเป็นสมณะของสมณศากยบุตรเหล่านี้จักมีแต่ ไหน ความเป็นพรหมของสมณศากยบุตรเหล่านี้จักมีแต่ไหน สมณศากยบุตรเหล่านี้ ปราศจากความเป็นสมณะ สมณศากยบุตรเหล่านี้ ปราศจากความเป็นพรหม ก็ไฉน เล่า บุรุษกระทำกิจของบุรุษแล้วจักปลงชีวิตหญิงเสีย

ก็สมัยนั้นแล มนุษย์ทั้งหลายในพระนครสาวตถิ์ เห็นภิกษุทั้งหลายแล้ว ย่อม ด่า ย่อมบริภาษ ซึ่งเคียด เบียดเบียนด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษว่า

สมณศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มีความละอาย ... ก็ไฉนเล่า บุรุษกระทำกิจของบุรุษ แล้วจะปลงชีวิตหญิงเสีย

๔๒๔

ครั้งนั้นแล เวลาเช้า ภิกษุมากด้วยกันครองผ้าอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครสาวัตถี ครั้นกลับจากบิณฑบาตภายหลังภัตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ มนุษย์ทั้งหลายในพระนครสาวัตถี เห็นภิกษุทั้งหลายแล้วย่อมด่า ... ก็ไหนเล่า บุรุษกระทำกิจของบุรุษแล้วจักปลงชีวิตหญิงเสีย

ผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เสียงนั้นจักมีอยู่ไม่นาน จักมีอยู่ ๗ วันเท่านั้น ล่วง ๗ วันไปแล้วก็จักหายไป ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าอย่างนั้น ท่านทั้งหลายจงได้ตอบมนุษย์ทั้งหลายผู้ที่เห็นภิกษุทั้งหลายแล้วด่า บริภาษ ซึ่งเคียด เบียดเบียนด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษ ด้วยคำถานี้ว่า คนที่พูดไม่จริง หรือคนที่ทำบาปกรรมแล้วพูดว่ามีได้ทำ ย่อมเข้าถึงนรก คนแม้ทั้งสองพวกนั้น มีกรรมเลวทราม ละไปแล้ว ย่อมเป็นผู้เสื่อมกันในโลกหน้า

ลำดับนั้นแล ภิกษุเหล่านั้น เเล่เรียนคำถานี้ในสำนักของพระผู้มีพระภาคแล้ว ย่อมได้ตอบพวกมนุษย์ผู้ที่เห็นภิกษุทั้งหลายแล้วด่า บริภาษ ซึ่งเคียด เบียดเบียนด้วยวาจาอันหยาบคาย มิใช่ของสัตบุรุษ ด้วยคำถานี้ว่า คนที่พูดไม่จริง หรือคนที่กระทำบาปกรรมแล้วพูดว่ามีได้ทำ ย่อมเข้าถึงนรก คนแม้ทั้งสองพวกนั้น มีกรรมเลวทราม ละไปแล้ว ย่อมเป็นผู้เสื่อมกันในโลกหน้า

มนุษย์ทั้งหลายพากันดำริว่า สมณศากยบุตรเหล่านี้ไม่ได้ทำความผิด สมณศากยบุตรเหล่านี้ไม่ได้ทำบาป เสียงนั้นมีอยู่ไม่นานนัก ได้มีอยู่ ๗ วันเท่านั้น ล่วง ๗ วันแล้วก็หายไป ครั้งนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากพากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสไว้ว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เสียงนั้นจักมีอยู่ไม่นาน ล่วง ๗ วันแล้วก็จักหายไป เสียงนั้นหายไปแล้วเพียงนั้น พระเจ้าข้า ฯ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาอันว่า

ชนทั้งหลายผู้ไม่สำรวมแล้ว ย่อมทิ่มแทงชนเหล่าอื่นด้วยวาจา เหมือนเหล่าทหารที่เป็นข้าศึกทิ่มแทงกษัตริย์ผู้เข้าสู่สงครามด้วยลูกศร ฉะนั้น ภิกษุผู้มีจิตไม่ประทุษร้าย พึงคำนึงหยาบคายที่ชนทั้งหลายเปล่งขึ้นแล้ว พึงอดกลั้น ฯ

จบ สุนทริสูตรที่ ๘

จะเห็นได้ว่า การพูดตาม ๆ กันไป ง่ายมาก เช่น มนุษย์ทั้งหลายในพระนคร สวรรค์ดีกว่าจะได้คิดว่า สมณะศากยบุตรเหล่านี้ไม่ได้กระทำความผิด สมณะศากยบุตรเหล่านี้ไม่ได้กระทำความบาป ก็พูดไปเสียตั้ง ๗ วัน เพราะฉะนั้น เรื่องของการที่จะไม่ไตร่ตรอง ไม่พิจารณาให้รอบคอบ และกล่าวคำใดออกไป เป็นโทษมาก ท่านไม่ทราบเลยว่า จะเป็นผลเสียหายกับบุคคลอื่นมากน้อยเพียงไร แต่เวลาที่ท่านทราบความจริง ก็ปรากฏว่า ท่านได้กระทำความอกุศลกรรมไปเสียแล้ว

สำหรับบุพกรรมของพระผู้มีพระภาคและพระภิกษุที่ได้ถูกบริภาษ และได้ฟังวาจาที่หยาบคาย ใน **ขุททกนิกาย อปทาน อัมพมูลวรรคที่ ๓๙ พุทธาปทาน ชื่อ ปุพพกรรมปิไลติที่ ๑๐** พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอดีตกรรมที่เป็นเหตุให้พระองค์และพระภิกษุทั้งหลายได้รับวิบาก คือ ถูกบริภาษ ซึ่งเคียด เบียดเบียนด้วยวาจาอันหยาบคาย มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ในชาติอื่นในกาลก่อน เราเป็นนักเลงชื่อปุนาลิ ได้กล่าวดูพระปัจเจกพุทธเจ้าชื่อว่าสุรภี ผู้ไม่ประทุษร้าย(ตอบ) ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เราต้องเที่ยวอยู่ในนรกเป็นเวลานาน ได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัสหลายพันปีเป็นอันมาก ด้วยผลกรรมอันเลือนนั้น ในภพหลังสุดนี้ เราจึงได้กล่าวดูเพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา

และสำหรับพระภิกษุทั้งหลายก็มีบุพกรรมที่ทำให้ได้ถูกบริภาษเช่นนั้นด้วย ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่อก่อน เราเป็นพราหมณ์ชื่อสุตวา อันชนทั้งหลายสักการบูชา สอนมนต์ให้กับมาณพประมาณ ๕๐๐ คนในป่าใหญ่ ก็เราได้เห็นฤๅษีผู้เฒ่าแล้ว ได้อภิญา ๕ มีฤทธิ์มาก มาในสำนักของเรา เราจึงกล่าวต่อฤๅษีผู้ไม่ประทุษร้าย โดยได้บอกกะพวกศิษย์ของเราว่า ฤๅษีพวกนี้มักบริโภคกาม แม้เมื่อเราบอก(เท่านั้น) พวกมาณพก็เชื่อฟัง ครั้นนั้น มาณพทั้งปวงเที่ยวไปภิกษาในสกุล ๆ พวกนั้นบอกแก่มหาชนว่า ฤๅษีพวกนี้มักบริโภคกาม ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น ภิกษุ ๕๐๐ เหล่านี้ได้คำกล่าวต่อทั้งหมด เพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา

นี่คือผู้ที่ว่าร้ายบุคคลอื่น กล่าวตาม ๆ บุคคลอื่น โดยไม่พิจารณา ตามครู ตามอาจารย์ โดยที่ไม่พิจารณาในเหตุในผลในความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เมื่อผู้เป็นครูอาจารย์กล่าวต่อฤๅษีนั้น โดยบอกมหาชนว่า ฤๅษีผู้เฒ่ามักบริโภคกาม ผลคือ พระผู้มีพระภาคทรงได้รับคำกล่าวต่อเพราะเหตุแห่งนางสุนทริกา และสำหรับพระภิกษุทั้งหลายก็ได้ถูกบริภาษเช่นนั้นด้วย

ถ. ที่ว่าผลกรรมที่เลื้อย หรือที่เรียกว่า เศษกรรมนี้ คืออะไร

สุ. เป็นเรื่องที่ละเอียด เพราะเป็นเรื่องของขวนจิตที่เป็นปัจจัยให้กระทำการนั้นสำเร็จลงไป ซึ่งมีหลายขณะมากที่จะกระทำการนั้นให้สำเร็จลงไปได้ และเวลาที่กรรมนั้นให้ผล ทำให้ปฏิสนธิเป็นชนกกรรมก็ได้ และเมื่อให้ผลปฏิสนธิแล้ว ก็ยังอุปถัมภ์ให้กรรมนั้นตั้งอยู่ต่อไปตามควรแก่กรรมนั้น หรือว่ามีกรรมอื่นมาตัดรอนไม่ให้กรรมนั้นให้ผล ซึ่งเป็นเรื่องของปัจจัยโดยละเอียดมาก

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าอกุศลกรรมนั้นให้ผลปฏิสนธิในนรก และเมื่อจุติจากภูมิของนรก แต่ผลของกรรมนั้นยังไม่สิ้น ยังไม่หมด ก็ยังมีโอกาสที่จะให้ผลหลังจากปฏิสนธิในสุคติภูมิได้ ไม่อย่างนั้นเวลาเกิดมาเป็นมนุษย์ เป็นผลของกุศลกรรม ก็จะไม่มีโอกาสได้รับผลของอกุศลวิบากเลย

สำหรับเรื่องของการบรรเทา ละคลายความโกรธ ใน **อังคุตตรนิกาย ปัญจ-
นิบาต อาฆาตวรรคที่ ๒ อาฆาตวินยสูตรที่ ๑** มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาตซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดย
ประการทั้งปวง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ

ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญเมตตาในบุคคลนั้น ๑

ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญกรุณาในบุคคลนั้น ๑

ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงเจริญอุเบกขาในบุคคลนั้น ๑

ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงถึงการไม่นึกไม่ใส่ใจในบุคคลนั้น ๑

ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พึงนึกถึงความเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ
ตนให้มั่นในบุคคลนั้นว่า ท่านผู้นี้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรม
เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึง จักทำกรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม
จักเป็นทายาท (ผู้รับผล) ของกรรมนั้น ดังนี้ ๑

ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พอจะได้ไหม แต่ถ้าจะพิจารณาถึงอรรถของพระธรรมที่ทรงแสดงไว้จริง ๆ จะ
เกือบลืมได้ เช่น ข้อความที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ความอาฆาตพึงบังเกิดขึ้นใน
บุคคลใด พึงเจริญเมตตาในบุคคลนั้น

หลายท่านเห็นแต่สิ่งที่ไม่น่าพอใจทั้งนั้นในโลกปัจจุบัน แต่ทำไมไม่คิดว่า ถ้า
สิ่งแวดล้อมสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลกในยุคนี้ สมัยนี้ ไม่เป็นอย่างนี้ บุคคลนั้นก็จะเป็น
อย่างนั้น ไม่ว่าจะเป็นความเห็นผิดประการใด ในกิริยามารยาท ในการแต่งกาย
ในอะไรก็ตามแต่ ทำไมไม่มองถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลนั้นเป็นอย่างนั้น มีสิ่งแวดล้อม มี
ชีวิตในครอบครัว มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งล้วนทำให้บุคคลนั้นกลายเป็นคนอย่างนี้ ซึ่ง
ท่านอาจจะไม่พอใจเลย เห็นว่าเป็นบุคคลที่ไม่ควรจะเป็นอย่างนี้เลย

เพราะฉะนั้น ถ้ามีการไตร่ตรอง พิจารณา เข้าใจในเหตุในผล ในปัจจัยจริง ๆ
จะเกิดความเห็นใจ จะมีความเข้าใจ และจะมีความเมตตาในบุคคลนั้น แทนที่จะรีบ

โกรธ เห็นอะไรก็ขวางหูขวางตาไม่พอใจ ก็ควรที่จะคิดว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ต้องมีเหตุมีปัจจัยที่ทำให้เป็นอย่างนี้ เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ควรที่จะเข้าใจ เห็นใจ และช่วยแก้ไขเท่าที่สามารถจะช่วยให้ได้ ถ้าเป็นอย่างนี้จริง ๆ อบรมเจริญเมตตา มีความเห็นใจ มีความเข้าใจจริง ๆ แล้ว ขณะนั้นจะไม่โกรธ แต่ถ้าโกรธ ให้ทราบว่าเป็นคนนั้น และไม่เห็นใจด้วย จึงโกรธ

สำหรับข้อความที่ว่า ความอาฆาตพื้งบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พื้งเจริญกุศลในบุคคลนั้น ถ้าบุคคลนั้นกระทำความทุจริต หรือวจีทุจริตก็ตาม ทำไมเราจะต้องโกรธ ซึ่งความจริงแล้ว บุคคลนั้นน่าสงสารที่สุด เพราะว่าเขาจะต้องได้รับผลของกรรม ถ้านึกถึงภาพของบุคคลนั้นที่ต้องอยู่ในนรก ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส จะเกิดความกรุณาในผู้ที่กระทำความทุจริตและวจีทุจริตในขณะนั้น ท่านก็จะไม่โกรธ เพราะรู้สึกเห็นใจ สงสารจริง ๆ ในอกุศลกรรมที่เขากระทำ

ข้อความที่ว่า ความอาฆาตพื้งบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พื้งเจริญอุเบกขาในบุคคลนั้น เมื่อมีสิ่งใดเกิดขึ้นกับบุคคลใดแล้ว จะห้าม จะกั้นไม่ให้เกิดขึ้นได้ไหม ก็ไม่ได้ เรามีปัจจัยที่จะให้กระทำความผิดนั้น ใครจะทำอะไรได้ ก็เป็นเรื่องของบุคคลนั้นที่กระทำอย่างนั้นเพราะเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ก็จะต้องอุเบกขา เมื่อไม่สามารถจะกระทำอย่างอื่นได้

ข้อความที่ว่า ความอาฆาตพื้งบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พื้งถึงการไม่นึกไม่ใส่ใจในบุคคลนั้น ถ้ายังนึกถึง ยังใส่ใจ ยังครุ่นคิดอยู่ตราบใด ก็ย่อมจะไม่พ้นจากความทุกข์ใจ ถ้าจะให้สบายใจจริง ๆ คือ ไม่สนใจจริง ๆ ในบุคคลนั้น ไม่ว่าจะกระทำการอะไรก็ตาม แต่ ก็เป็นเรื่องของบุคคลนั้นจริง ๆ ไม่ควรที่จะเสียเวลา เดือดร้อนใจ ใส่ใจ คิดถึงการกระทำที่ไม่สมควรของบุคคลนั้น ถ้าบุคคลนั้นจะกระทำการอะไร ก็เป็นเรื่องของบุคคลนั้น เป็นเรื่องของเขา เมื่อไม่ใส่ใจ ไม่ใส่ใจคิดถึงบุคคลนั้น ก็ย่อมจะสบายใจ คือ ไม่เดือดร้อนใจเลย ใครจะทำอะไรก็เป็นเรื่องของบุคคลนั้น ไม่ต้องระลึกรังเกียจด้วยขุนเคืองใจ

และประการสุดท้าย ความอาฆาตพื้งบังเกิดขึ้นในบุคคลใด พื้งนึกถึงความเป็นผู้มีกรรมเป็นของ ๆ ตนให้มันในบุคคลนั้นว่า ท่านผู้นี้มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง จักทำ

กรรมใด ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักเป็นทายาทของกรรมนั้น ดังนี้ ภิกษุพึงระงับความ
อาฆาตในบุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ

นี่เป็นของที่แน่นอนที่สุด คือ เรื่องของกรรม ถ้าใครทำกุศลกรรม คนอื่นจะไป
ขอร้องไม่ให้กุศลกรรมให้ผล ก็เป็นไปไม่ได้ หรือว่าถ้าใครทำอกุศลกรรม ใครจะไป
ช่วยกันอ้อนวอนขอร้องอย่าให้บุคคลนั้นได้รับผลของอกุศลกรรม ก็เป็นไปไม่ได้
เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ผู้อื่นไม่ควรจะมีจิตใจที่เดือดร้อนกับเรื่องราวของบุคคลอื่น กับ
กรรมของบุคคลอื่น เพราะบุคคลนั้นย่อมเป็นไปตามกรรมของเขา และในขณะเดียวกัน
นั้น ควรที่จะได้พิจารณาถึงสภาพจิตของตนเองว่า ถ้าจิตเป็นอกุศล ก็เป็นการกระทำ
ตนเองให้เดือดร้อน เพราะได้สะสมอกุศล ความเศร้าหมองของจิตมากขึ้น ซึ่งก็จะเป็น
โทษเพิ่มขึ้น

สำหรับการที่จะระงับความโกรธ ที่จะเป็นเหตุให้กล่าวพรุสวาจา ก็มีหลาย
ประการ ซึ่งทุกท่านก็ยังคงจะต้องได้ยินพรุสวาจา วาจาอันไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่แช่มชื่น
แต่ว่าในขณะที่ได้ยิน จะรู้สึกกระทบกระเทือนใจมากน้อยประการใด จะระงับได้หรือ
ไม่ได้ สติจะเกิดระลึกหรือไม่ นั่นก็แล้วแต่การสดับรับฟังพระธรรมของท่านว่ามาก
น้อยเพียงไร และเห็นประโยชน์ของพระธรรมที่ทรงแสดง เพื่อเกื้อกูลให้ท่านสามารถ
บรรเทาละคลายกิเลสซึ่งเกิดในขณะนั้นไม่ให้มีกำลัง จนถึงกับจะกล่าววจีทุจริตได้
หรือไม่

ขอกล่าวถึงข้อความที่แสดงเหตุผลว่า ควรละความอาฆาตในบุคคลต่าง ๆ
เพราะว่าบุคคลที่ท่านพบปะคุ้นเคยนั้น ย่อมมีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน ซึ่งเป็นสิ่งที่บังคับ
บัญชาไม่ได้ หรือว่าจะไปเปลี่ยนจิตใจของบุคคลอื่นก็เป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อท่านได้
ประสบกับเหตุการณ์อย่างนี้ ก็ควรที่จะได้ระลึกถึงพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้

ใน **อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต อาฆาตวรรคที่ ๒ อาฆาตวินยสูตรที่ ๒**
มีข้อความว่า

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตร ได้เรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร อาวุโส

ภิกษุเหล่านั้นรับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาต ซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดย
ประการทั้งปวง ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ

บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ (แต่)เป็นผู้มี
ความประพฤติกวาจาบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

มีใครบ้างไหมที่จะดีพร้อมทุกอย่าง บางท่านความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์
แต่ความประพฤติกวาจาบริสุทธิ์ อาจจะมีศีล อาจจะมีกายทุจริต แต่ไม่พุดมฺสา
เลย วิจฺจุจริตประการอื่น ๆ ก็ไม่มี แต่เป็นผู้ที่ยังมีกายทุจริตอยู่ นี่ก็เป็นชีวิตของบุคคล
ต่าง ๆ ในโลก เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์
แต่ความประพฤติกวาจาบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

พระธรรมที่ทรงแสดงทั้งหมด เพื่อเกื้อกูลผู้ฟังให้ประพฤติปฏิบัติตาม และก็เป็น
ประโยชน์แก่ผู้ไม่อาฆาต เป็นประโยชน์แก่ผู้ไม่ผูกโกรธเอง

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติกวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่)
เป็นผู้มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

ไม่ควรจะคิดเป็นบุคคลอื่นไปทั้งหมด แต่ควรพิจารณาว่า ท่านเองเป็นบุคคล
ประเภทไหน

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้
มีความประพฤติกวาจาไม่บริสุทธิ์ แต่ยอมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอัน
สมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

นี่เป็นบุคคลที่ ๓

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติกายวาจาไม่บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

มีไหม ผู้ที่ความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ ความประพฤติกายวาจาไม่บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้การเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร แต่แม้อย่างนั้น เพื่อประโยชน์ของตัวเอง ข้อความมีว่า ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

๔๒๕

บุคคลต่อไป มีข้อความว่า

อนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีความประพฤติกายบิรุทธี เป็นผู้มีความประพฤติกวาจาบิรุทธี และย่อมได้ทางสงบใจ ย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

เป็นไปไดใหม่ ที่มีความประพฤติกายบิรุทธี เป็นผู้มีความประพฤติกวาจาบิรุทธี และย่อมได้ทางสงบใจ ย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร แต่แม้กระนั้น บางคนก็ยังผูกโกรธ อาฆาตแม้ในบุคคลเช่นนี้ เป็นไปไดใหม่ อย่างพระผู้มีพระภาคเป็นต้น ท่านพระเทวทัตก็ยังผูกโกรธ อาฆาตในบุคคลแม้เช่นนี้

เพราะฉะนั้น เรื่องของความโกรธ เป็นเรื่องของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ซึ่งควรที่จะได้พิจารณาสภาพจิตใจของท่านเอง ถ้าท่านเกิดอาฆาตหรือผูกโกรธในบุคคลใด ก็ควรที่จะพิจารณาบุคคลที่ท่านโกรธ หรือที่ท่านผูกอาฆาตว่า เป็นบุคคลประเภทใด ท่านควรหรือไม่ที่จะเกิดอกุศลจิต และจะมนสิการอย่างไร เพื่อที่จะให้จิตไม่เป็นอกุศล

ข้อความต่อไป

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย ในบุคคล ๕ จำพวกนั้น บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติกายไม่บิรุทธี (แต่)เป็นผู้มีความประพฤติกวาจาบิรุทธี ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า ภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เห็นผ้าเก่าที่ถนอม เหยียบให้มันด้วยเท้าซ้าย เชี่ยวออกดูด้วยเท้าขวา ส่วนใดเป็นสาระ ก็เลือกถือเอาส่วนนั้น แล้วหลีกไป แม้ฉันใด บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติกายไม่บิรุทธี (แต่)เป็นผู้มีความประพฤติกวาจาบิรุทธี ความประพฤติกายไม่บิรุทธีส่วนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ส่วนความประพฤติก

วาทาปริสุทธิส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้

ข้อความในสูตรก่อนบอกไว้แล้วว่า วิธีหนึ่งที่จะระงับความอาฆาต คือ ไม่ใส่ใจถึงความประพฤติด่วนที่ไม่ดีของบุคคลนั้น เพราะเหตุว่าย่อมมีส่วนอื่นดี ก็ควรที่จะให้อภัยและระลึกถึงแต่สภาพธรรมซึ่งเป็นฝ่ายกุศล ที่จะไม่ทำให้เกิดอกุศลจิต แต่ตรงกันข้าม การที่จะมองดูบุคคลอื่นว่าเป็นอย่างนี้หรือไม่ ก็เป็นประโยชน์ส่วนหนึ่ง แต่ถ้าย้อนกลับมาเป็นตัวของท่านเอง ขณะใดที่ความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ คนอื่นจะมองท่านเหมือนกับท่านเป็นผ้าเก่าสกปรกที่ถนน และส่วนกายทุจริตของท่าน คนอื่นจะไม่โกรธ ก็ต่อเมื่อเหยียบให้มันด้วยเท้าซ้าย เชี่ยออกดูด้วยเท้าขวา ส่วนใดเป็นสาระก็เลือกถือเอาส่วนนั้น แล้วหลีกไป

นั่นเป็นเรื่องของคนที่จะไม่เกิดความอาฆาต ความผูกโกรธขึ้น เพราะพยายามดูแต่ส่วนที่เป็นสาระ และไม่ใส่ใจในส่วนอกุศลที่ไม่เป็นสาระของท่าน

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่กายทุจริตแม้ของท่านเกิดขึ้น ก็เป็นสิ่งซึ่งไม่มีสาระ และในสายตาของคนอื่น ท่านก็เหมือนผ้าเก่า ๆ ที่กลางถนน ซึ่งคนก็ไม่อยากจะแตะต้อง และเวลาที่ประสบพบเห็นจะถือสาระจากท่าน ก็เปรียบเสมือนกับใช้เท้าซ้ายเหยียบให้มัน แล้วก็เชี่ยออกดูด้วยเท้าขวา

นี่ก็เป็นส่วนหนึ่งของความประพฤติทางกายที่ไม่บริสุทธิ์ ซึ่งต่อไปอาจจะทำให้ท่านไม่สนใจในความไม่เป็นสาระของบุคคลอื่น และพิจารณาแต่ส่วนที่จะไม่ทำให้จิตของท่านเป็นอกุศล

สำหรับบุคคลที่ความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ แต่เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์นั้น ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ (แต่)เป็นผู้มีความประพฤติทางกายบริสุทธิ์ ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า สระน้ำที่ถูกสาหร่ายและเห่นคลุมไว้ บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เห็นยออ่อน ระเหยน้ำ เขาหลงสู่สระน้ำนั้น แหวกสาหร่ายและเห่นด้วยมือทั้ง

สองแล้ว กอบน้ำขึ้นดื่มแล้วทิ้งไป แม้ฉันใด บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติดังวาทา
ไม่บริสุทธิ์ (แต่)เป็นผู้มีความประพฤติดังกายบริสุทธิ์ ความประพฤติดังวาทาไม่
บริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุไม่พึงใส่ใจในส่วนนั้นในสมัยนั้น ส่วนความประพฤติดัง
กายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจในส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับ
ความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนั้น

ถึงแม้จะเป็นคนที่มีความประพฤติดังกายดี ไม่ประพฤติกายทุจริต แต่วาทานี้
สำคัญจริง ๆ เพราะเหตุว่าจะต้องมีการพูดอยู่เสมอ และถ้าวาทาของบุคคลนั้น แม้ว่า
ทางกายจะไม่เป็นกายทุจริตจริง แต่วาทาไม่เป็นที่รัก วาทาไม่ไพเราะ วาทาเป็นมุสา
บ้าง ส่อเสียดบ้าง หยาบคายบ้าง บุคคลนั้นก็ย่อมจะปรากฏเสมือนสาหร่ายและแหวน
ปกปิดคลุมสระน้ำ คือ ความประพฤติกายที่ทุจริต

ทำให้มองเห็นภายนอกว่า เป็นบุคคลซึ่งไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่พอใจ เพราะไม่
สามารถที่จะทนกับวาทาทุจริตที่เป็นมุสาวาทบ้าง หรือคำส่อเสียดบ้าง คำหยาบคายบ้าง
เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้ประสบกับผู้มีกายสุจริต แต่วาทาไม่สุจริต ก็ควรจะระลึกถึงส่วนดี
คือ ความประพฤติกายที่บริสุทธิ์ และไม่สนใจในวาทาซึ่งเป็นวาทาทุจริต

สำหรับบุคคลที่ ๓ คือ บุคคลที่มีความประพฤติกายไม่บริสุทธิ์ ความ
ประพฤติดังวาทาไม่บริสุทธิ์ แต่ย่อมได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอัน
สมควร ซึ่งท่านผู้ฟังก็ควรจะอนุโมทนาในส่วนของความศรัทธา ความเลื่อมใสใน
การศึกษาธรรม และวันหนึ่งเมื่อบุคคลนั้นศึกษาธรรมเข้าใจแล้ว ก็คงจะประพฤติธรรม
ยิ่งขึ้น ขัดเกลากิเลสของตนเองยิ่งขึ้น แต่ว่าตราบไต่ที่ปัญญายังไม่พอที่จะดับกิเลส
กายก็ยังคงไม่บริสุทธิ์ วาทาก็คงไม่บริสุทธิ์ แต่ก็ยังคงมีส่วนดี คือ การสนใจศึกษา
ธรรม เพื่อขัดเกลากิเลสของตน เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะระลึกถึงส่วนดี และไม่สนใจ
ในข้อเสียของบุคคลนั้น

สำหรับบุคคลผู้เป็นผู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม แต่ไม่ได้ขัดเกลากิเลสทางกาย
ทางวาทา ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร
นั้น ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

เหมือนอย่างว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโค บุรุษผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เห็นน้อยอ่อน ระบายน้ำ เขาพึงเกิดความคิดอย่างนี้ว่า น้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโคนี้ ถ้าเราจักกอบขึ้นดื่ม หรือใช้ภาชนะตักขึ้นดื่มไซ้ เราก็จักทำน้ำนั้นให้ไหวบ้าง ให้ชุ่มบ้าง ให้ไม่เป็นที่ควรดื่มบ้าง ถ้ากระไรเราพึงคุกเข่าก้มลงดื่มอย่างโคดื่มแล้วหลีกไปเถิด

นี่ก็แสดงให้เห็นถึงความฉลาดในการที่จะไม่ให้เกิดอกุศลจิต เพราะว่าสำหรับผู้ ที่ทั้งกาย ทั้งวาจาไม่บริสุทธิ์ ผู้ใดอยู่ใกล้ชิดหรือได้ประสบ ความรู้สึกของคน ที่ประสบ กับบุคคลที่ทั้งทางกายทั้งวาจาไม่บริสุทธิ์ ก็ย่อมเหมือนกับคนที่เดินทางร้อนอบอ้าว เห็นน้อยอ่อน ระบายน้ำ และก็ยากเหลือเกิน ในเมื่อบุคคลนั้นทั้งกาย ทั้งวาจาไม่บริสุทธิ์ เหลือแต่เพียงส่วนที่ดี คือ เป็นผู้ที่ยังมีความสงบใจ หรือความเลื่อมใสโดย กาลอันสมควร เพราะฉะนั้น ก็อุปมาบุคคลนั้นว่า เหมือนกับน้ำเล็กน้อยที่มีอยู่ในรอยโค มีอยู่เพียงส่วนเดียว คือ ความสนใจในการศึกษาธรรม เพราะฉะนั้น ที่จะไม่โกรธ ไม่ผูกอาฆาตในบุคคลซึ่งอุปมาเสมือนน้ำเล็กน้อยมีอยู่ในรอยโคได้ ก็ด้วยการที่ว่า พึง คุกเข่าก้มลงดื่มอย่างโคดื่มแล้วหลีกไป คือ ระลึกถึงเฉพาะส่วนที่ดีของบุคคลนั้น ในการเป็นผู้ที่สนใจศึกษาธรรม

สำหรับคนที่มีความประพฤติดังทางกายไม่บริสุทธิ์ ความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร คือ เป็นคน ที่ทั้งกาย ทั้งวาจาไม่บริสุทธิ์ และไม่ศึกษา ไม่สนใจในธรรมที่จะขัดเกลากิเลสของ ตนเองเลย เพราะฉะนั้น ก็เป็นบุคคลที่ทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อนใจ กระทบกระเทือนใจ ซึ่งท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร ดังนี้

เหมือนอย่างว่า บุรุษผู้อาพา มีทุกข์ เป็นไข้หนักเดินทางไกล แม้ข้างหน้า เขาก็มีบ้านอยู่ไกล แม้ข้างหลังเขาก็มีบ้านอยู่ไกล เขาไม่พึงได้อาหารที่สบาย (ถูกโรค) เกสัชที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทางไปสู่บ้าน บุรุษบางคนผู้เดินทางไกล พึงเห็นเขาบุรุษนั้น พึงเข้าไปตั้งความการุณ ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ในเขาว่า โอ คน ๆ นี้ พึงได้อาหารที่สบาย เกสัชที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทาง

ไปสู่บ้าน ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า คน ๆ นี้ย่อมถึงความพินาศ จิบหาย ณ ที่นี้เลย แม้ฉันใด บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ และย่อมไม่ได้ทางสงบใจ ไม่ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงเข้าไปตั้งความการุณ ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ในบุคคลแม้เห็นปานนี้ว่า โอ ท่านผู้นี้ พึงละกายทุจริตแล้ว อบรมกายสุจริต พึงละวจีทุจริตแล้ว อบรมวจีสุจริต พึงละมโนทุจริตแล้ว อบรมมโนสุจริต ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเหตุว่า ท่านผู้นี้เมื่อตายไปแล้ว ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้

เป็นไปได้ไหม ที่ทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ พร้อมหมดไม่บริสุทธิ์ ควรเหลือเกินที่จะเกิดความการุณ เอ็นดู อนุเคราะห์ ในบุคคลเห็นปานนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเป็นบุคคลซึ่งประสบกับบุคคลเช่นนี้ ควรจะเปรียบเสมือน บุรุษบางคนผู้เดินทางไกล พึงเห็นเขาบุรุษนั้น พึงเข้าไปตั้งความการุณ ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ในเขาว่า เขาพึงได้อาหารที่สบาย เภสัชที่สบาย ผู้พยาบาลที่สมควร และผู้นำทางไปสู่บ้าน อย่าถึงความพินาศ ณ ที่นี้เลย

เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะเกื้อกูล อนุเคราะห์ด้วยความเอ็นดู ด้วยความกรุณาในบุคคลนั้น ที่จะให้บุคคลนั้น ละกายทุจริตแล้วประพฤติกายสุจริต ละวจีทุจริตแล้ว อบรมวจีสุจริต ละมโนทุจริตแล้ว อบรมมโนสุจริต เพราะถ้าบุคคลนั้นยังไม่ละ เมื่อตายไปก็ย่อมจะเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

และท่านไม่ควรจะมีเจตนาที่อยากจะให้บุคคลอื่นไปสู่อบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะถ้าท่านมีเจตนาอย่างนั้น ก็เป็นอกุศลเจตนา หวังร้ายกับบุคคลอื่น อยากให้บุคคลอื่นได้รับทุกข์ทรมานในอบายภูมิ ในนรก

ถ. ที่ท่านอาจารย์กล่าวถึงบุคคลที่มีกายทุจริต วจีทุจริต ทั้งจิตใจก็ไม่ได้ศึกษาไม่ได้ฟังธรรม ไม่ได้ชวนขวายเป็นไร ถ้าจะไปอนุเคราะห์นี้เปอร์เซ็นต์น้อยเหลือเกิน ในเมื่อเราอนุเคราะห์แล้วเขาไม่รับ บางครั้งปัญญาเราก็ไม่ถึง ก็จะมีอันตรายแก่ตัวเองเหมือนกัน เกิดความหมั่นไส้ก็ดี ความไม่ยอมอนุเคราะห์ต่อไปก็ดี

เพราะว่ามีหลายคนซึ่งเรารู้อยู่แล้วว่าเขาปฏิบัติผิดหนทาง เราพยายามชักจูงก็ดี แนะนำอะไรต่าง ๆ ก็ดี เขาก็ค้ำบ้าง ไม่เชื่อบ้าง อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ยากจริง ๆ

ส. ในพระสูตรต่อไป จะมีข้อความที่เกื้อกูลว่า การที่จะกระทำได้จริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่อบรมด้วยการเจริญสติปัญญา

ถ. ครั้งหนึ่งผมเป็นผู้พิพากษาอยู่สุโขทัย มีหม่อมเจ้าองค์หนึ่งผมเคารพ เจอที่ไหนก็ไหว้ท่าน ท่านเป็นปลัดจังหวัด เป็นข้าราชการชั้นโท เจอท่านที่ไหนก็เรียก ผ่าบาท วันหนึ่งท่านหลังขึ้นมายุ่งไรก็ไม่รู้ พุดว่า อ้ายหัวหน้าศาลมาขึ้นรถกะกุแหมผมเดี๋ยวลุยครีบ ผมเลยบอกว่า ผมเป็นหัวหน้าศาล เป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ท่านแค่ปลัดจังหวัดชั้นโทมาใช้คำพูดอย่างนี้กับผมต่อหน้าแขก ท่านต้องขอโทษผมนะ หมิ่นประมาทในตำแหน่งหน้าที่ ท่านหน้าจืดเลย ยกมือไหว้ขอโทษ มันยากจริงๆ ที่เราจะไม่พูด มันเสียสังคม เสียมาก แต่ตอนหลังก็มารู้ว่า ท่านดื่มเหล้ามา ท่านเมา

ส. ท่านผู้ฟังก็จะเห็นสภาพของจิตที่ได้รับกระทบกับวัชระจิต ซึ่งผู้กล่าวนี้ก็คงจะไม่มีความตั้งใจ แต่เพราะเหตุว่าขาดความระวัง และผู้รับฟังบางครั้งก็จำจนตาย ไม่ลืมเลย ความเจ็บช้ำนี้ ผูกไว้แน่นจนถึงวันตายได้เหมือนกัน นี่ก็เป็นเรื่องของคำพูดที่ควรระวังระมัดระวังจริง ๆ แต่ถ้าได้ระลึกถึงพระสูตรนี้ทันทีในขณะนั้น ระลึกถึงส่วนดี คือ น้ำใจที่เกื้อกูลในขณะนั้น ไม่สนใจในวัชระจิตซึ่งเป็นของคนอื่นไม่ใช่ของท่าน โดยเฉพาะถ้าได้เข้าใจข้อความในพระสูตรนี้ ระลึกถึงพระสูตรนี้ ก็จะเกื้อกูลให้ท่านไม่ใส่ใจ ไม่สนใจในวัชระจิตของบุคคลอื่น ระลึกถึงแต่ส่วนที่ดีในขณะนั้น ก็จะทำให้ละคลายความผูกโกรธ หรือความอาฆาตในบุคคลนั้นได้

แต่นั่นก็เป็นสิ่งที่ผ่านไปนานแล้ว และบุคคลนั้นก็มีความดีประการอื่นหลายอย่างที่เราควรจะระลึกถึง เพื่อที่จะได้ไม่สนใจในการไม่ระมัดระวังคำพูดเพียงประโยคสองประโยค

๔๒๖

สำหรับบุคคลประเภทที่ ๕ คือ บุคคลที่มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ ทางวาจาบริสุทธิ์ ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร

แต่แม้กระนั้นคนที่ยังมีกิเลสอยู่ก็ยังไม่พอใจในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ยังเกิดความขุ่นเคืองใจในบุคคลเช่นนั้นได้ การที่จะละความอาฆาตในบุคคลแม้เช่นนั้น ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย บุคคลใดเป็นผู้มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างไร เหมือนอย่างว่า สระน้ำที่มีน้ำใส มีน้ำอร่อยดี มีน้ำเย็น มีน้ำขาว มีท่อน้ำราบเรียบน่ารื่นรมย์ ดาระลาดไปด้วยต้นไม้พันธุ์ต่าง ๆ บุคคลผู้เดินทางร้อนอบอ้าว เหนื่อยอ่อน ระบายน้ำ เขาพึงลงสู่สระน้ำนั้น อาบบ้าง ต้มบ้าง แล้วขึ้นมานั่งบ้าง นอนบ้าง ที่ร่มไม้ใกล้สระน้ำนั้น แม้ฉันใด บุคคลใด เป็นผู้มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพฤติกายบริสุทธิ์ ย่อมได้ทางสงบใจ และย่อมได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควร แม้ความประพฤติกายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้ความประพฤติกายบริสุทธิ์ส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น แม้การได้ทางสงบใจ ได้ความเลื่อมใสโดยกาลอันสมควรส่วนใดของเขา ภิกษุพึงใส่ใจส่วนนั้นในสมัยนั้น ฉะนั้น ภิกษุพึงระงับความอาฆาตในบุคคลนั้นอย่างนี้

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย เพราะอาศัยบุคคลผู้เป็นที่น่าเลื่อมใสโดยประการทั้งปวง จิตย่อมเลื่อมใส

ดูกร อาวุโสทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ระงับความอาฆาตซึ่งเกิดขึ้นแก่ภิกษุโดยประการทั้งปวง ๕ ประการนี้แล ฯ

จบ อาฆาตวินยสูตรที่ ๒

สำหรับพระสูตรนี้ประมวลย่อลงมา คือ ไม่ใส่ใจถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น และพยายามระลึกถึงความดีของบุคคลอื่นที่มี แต่ถ้าบุคคลนั้นไม่มีเลยทั้งกาย ทั้ง วาจา ทั้งใจไม่บริสุทธิ์ ก็ควรจะเกิดความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความกรุณา ใครที่จะให้บุคคลนั้นละกายทุจริต อบรมกายสุจริต ละวจีทุจริต อบรมวจีสุจริต ละมโน-ทุจริต อบรมมโนสุจริต เพื่อว่าเมื่อเขาตายไป จะได้ไม่เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก อย่าเกิดอกุศลจิตที่อยากจะให้เขาไปสู่นรก เพราะถ้าคิดอย่างนั้น ในขณะที่นั้นก็ เป็นอกุศลจิตของท่านเอง

ท่านผู้ฟังกล่าวเมื่อสักครู่นี้ว่า ยากที่จะไม่เกิดอกุศลในขณะนั้น และก็ยาก เหลือเกินที่จะไม่กล่าวคำรุนแรง หรือว่าคำที่ไม่น่าฟัง ซึ่งสิ่งที่ยากนี้เป็นความยากใน เบื้องต้น แต่ถ้าท่านอบรมการเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ในขณะที่กิเลสมีกำลัง ไม่ว่าจะ เป็นโลภะ โทสะ โมหะประการใด ๆ ก็ตาม สติย่อมมีความชำนาญที่จะเกิดระลึกรู้ ความควร ความไม่ควร สิ่งที่เป็นประโยชน์ และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ในขณะนั้น แต่ ไม่ใช่หมายความว่า ท่านหวังว่าท่านจะทำได้ทันที หรือหวังว่า เมื่อท่านได้รับฟัง ข้อความที่เป็นประโยชน์อย่างนี้แล้ว จะพยายามนึก มนสิการอย่างนี้ แต่ที่จะเป็นไปได้ จริง ๆ นั้น ต้องอบรมด้วยการระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

ใน **ขุททกนิกาย เถรคาถา พรหมทัตตเถรคาถา** มีข้อความว่า

ที่ไหนความโกรธจะพึงเกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ไม่โกรธ ผู้ฝึกตนแล้ว เลี้ยงชีพโดย ชอบ ผู้หลุดพ้นแล้วเพราะรู้ชอบ ผู้สงบ ผู้คงที่

บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ จัดว่าเป็นคนเลวกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะความ โกรธตอบนั้น

บุคคลผู้ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

บุคคลใดรู้ว่าบุคคลอื่นโกรธแล้ว มีสติ สงบใจได้ บุคคลนั้นชื่อว่าประพฤติ ประโยชน์แก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ แก่ตนและบุคคลอื่น

ชนเหล่าใด เป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรม ชนเหล่านั้นย่อมสำคัญบุคคลผู้รักษาทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ตนและบุคคลอื่นว่า เป็นคนโง่เขลา ถ้าความโกรธเกิดขึ้น จงระลึกถึง

พระโอวาทอันอุปมาด้วยเลื่อย ถ้าตัดหาในรสเกิดขึ้น จงระลึกถึงพระโอวาทอันอุปมาด้วยเนื้อบุตร ถ้าจิตของท่านแล่นไปในกามและภพทั้งหลาย จงรีบข้ามเสียด้วยสติ เหมือนบุคคลห้ามโคที่ชอบกินข้าวกล้า ฉะนั้น

เห็นอย่างนี้หรือเปล่า หรือว่ายังไม่เห็นด้วยบางประการที่ว่า บุคคลโกรธตอบ บุคคลผู้โกรธ จัดว่าเป็นคนเลวกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะความโกรธตอบนั้น

เห็นด้วยไหม หรือว่าคนที่โกรธก่อนน่าจะเป็นคนเลว ทำไมคนที่เมื่อคนอื่นโกรธ และเราโกรธบ้าง เราถึงจะเป็นคนเลวกว่าบุคคลนั้น คิดอย่างนี้หรือเปล่า เพราะว่าเวลาที่บุคคลใดโกรธ ก็เป็นอกุศลของบุคคลนั้น แต่กระนั้นเราก็กังโกรธตอบสภาพของจิตที่เป็นอกุศลในขณะนั้น ซึ่งถ้ามีการโกรธตอบ ก็ไม่มีทางสิ้นสุด ก็ต้องมีการตอบกันไปตอบกันมา ก็จะไม่เป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ไม่โกรธตอบ บุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าชนะสงครามที่ชนะได้ยาก

สงครามในใจของตัวเองนี้สำคัญที่สุด แต่โดยมากทุกท่านอยากจะชนะสงครามที่บุคคลอื่น ซึ่งเวลาที่กำลังจะชนะสงครามกับบุคคลอื่น ไม่ทราบเลยว่าเป็นการแพ้กิเลสของตนเอง แต่ถ้าจะชนะสงครามที่ชนะได้ยาก คือ ชนะกิเลสของตนเองในขณะนั้น เห็นโทษจริง ๆ ว่า บุคคลโกรธตอบบุคคลผู้โกรธ ชื่อว่าเป็นคนเลวกว่าบุคคลผู้โกรธ เพราะว่าบุคคลผู้โกรธมีอกุศลจิตเกิดขึ้น แต่บุคคลผู้โกรธตอบทั้ง ๆ ที่เห็นว่าเป็นอกุศล ก็ยังให้อกุศลจิตของตนเกิดด้วย

บุคคลใดรู้ว่า บุคคลอื่นโกรธแล้ว มีสติ สงบใจได้ บุคคลนั้นชื่อว่าประพาศประโยชน์แก่ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ แก่ตนและบุคคลอื่น

ข้อนี้ก็คงจะเห็นด้วย

ชนเหล่าใดเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรม ชนเหล่านั้นย่อมสำคัญบุคคลผู้รักษาทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ตนและบุคคลอื่นว่า เป็นคนโง่เขลา

ธรรมกับโลกย่อมจะมีความเห็นที่ต่างกัน สำหรับโลกไม่ยอมแน่ แต่สำหรับธรรมแสดงว่า ชนเหล่าใดเป็นผู้ไม่ฉลาดในธรรม ชนเหล่านั้นย่อมสำคัญบุคคลผู้รักษาทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ตนและบุคคลอื่นว่า เป็นคนโง่เขลา

ผู้ที่ยังไม่ได้อบรมรู้สึกว่ ะกระทำอย่างนี้ไม่ได้ แต่จะได้จริง ๆ ถ้าท่านเป็นผู้ที่ฝึกหัด อบรม และเห็นโทษของกิเลสที่มีสะสมอยู่ในใจ และรู้ว่าหนทางเดียวที่จะละได้ ก็ด้วยการที่สตรระลึกฐสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า สภาพของกิเลส สภาพของอกุศลทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรสะสมให้มากขึ้น

สำหรับผลของมรสุวจา ถ้าบุคคลที่ท่านกล่าวมรสุวจา เป็นผู้ที่มีคุณน้อย ก็มีโทษน้อย ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีคุณมาก ก็มีโทษมาก

อังคตตรนิกาย สัตตกนิบาต สุเนตตอนุสาสนีสสูตร มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ศาสดาชื่อว่าสุเนตตะ เป็นเจ้าลัทธิปราศจากความกำหนัดในกาม ก็สุเนตตศาสดานั้นมีสาวกอยู่หลายร้อยคน เธอแสดงธรรมให้สาวกฟัง เพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก สาวกเหล่าใด เมื่อสุเนตตศาสดากำลังแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไป ต้องเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ส่วนสาวกเหล่าใด เมื่อสุเนตตศาสดากำลังแสดงธรรมเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก ยังจิตให้เลื่อมใส สาวกเหล่านั้นเมื่อตายไป ได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ฟังเผิน ๆ เหมือนกับสาวกของสุเนตตศาสดานั้น เพียงไม่ยังจิตให้เลื่อมใส เมื่อตายไป ต้องเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่ขอให้คิดถึงความจริงว่า ผู้ใดก็ตามที่ไม่ยังจิตให้เลื่อมใส วาจาจะเป็นอย่างไร วาจาก็เป็นทุจริต มีการกระทบกระทั่ง เบียดเบียน ลบหลู่ดูหมิ่น และแม้ว่าสุเนตตศาสดาไม่ได้แสดงธรรมเรื่องของมรรคมีองค์ ๘ เรื่องของอริยสัจ ๔ แต่ก็ไม่ได้แสดงธรรมที่ผิด แสดงธรรมให้สาวกฟังเพื่อความเป็นสหายแห่งเทวดาชั้นพรหมโลก คือ สอนให้บุคคลนั้นมีความประพฤตีสุจริต จนกระทั่งสามารถที่จะเป็นสหายของเทวดาชั้นพรหมโลกได้ ซึ่งก็เป็นกุศลขั้นหนึ่ง

เพราะฉะนั้น การที่จะให้บุคคลใดได้อบรมเจริญกุศล ไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่ว่าอย่าแสดงธรรมที่ผิด และให้คนอื่นเข้าใจว่าเป็นธรรมที่ถูกต้อง เช่น ข้อประพฤติปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิด และแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องนั้นเป็นความเห็นผิด แสดงมีจณามรรคเป็นสัมมามรรค เป็นการแสดงธรรมที่ผิด ไม่ใช่เป็นกุศล

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงศาสดาชื่อว่ามุคปักษะ ศาสดาชื่อว่าอรณemi ศาสดาชื่อว่ากุกทาละ ศาสดาชื่อว่าหัตถิปาละ ศาสดาชื่อว่าโชติปาละ ศาสดาชื่อว่าอรกะ เป็นต้น โดยนัยเดียวกัน และพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงดำ พึงบริภาษศาสดาเจ้าลัทธิทั้ง ๗ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนดในกาม มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมด้วยหมู่สาวก ผู้นั้นจะพึงประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมากหรือ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย พึงดำ พึงบริภาษศาสดาเจ้าลัทธิทั้ง ๗ นี้ ผู้เป็นเจ้าลัทธิ ปราศจากความกำหนดในกาม มีบริวารหลายร้อยคน พร้อมด้วยหมู่สาวก ผู้นั้นจะพึงประสพกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก แต่ผู้ใดมีจิตประทุษร้าย ด่าบริภาษบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิวฐิคนเดียว ผู้นั้นย่อมประสพกรรมมิใช่บุญมากกว่านั้นอีก ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเราไม่กล่าวความอดทนเห็นปานนี้ โดยเฉพาะในเพื่อนพรหมจรรย์ภายนอกจากธรรมวินัยนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักไม่มีจิตประทุษร้ายในเพื่อนพรหมจรรย์เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จบ สุนตตอนุสาสนีสูตรที่ ๙

พระผู้มีพระภาคทรงเปรียบเทียบให้เห็นว่า บุคคลผู้มีจิตประทุษร้าย ด่า
บริภาษศาสดาเจ้าลัทธิ ซึ่งเป็นผู้ที่ปราศจากความกำหนดในกาม เป็นผู้ที่สอนเพื่อให้
ถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นพรหมโลก ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก แต่
ถ้ามีจิตประทุษร้าย ด่า บริภาษบุคคลผู้สมบูรณ์ด้วยทิวัญญ คือ ผู้ที่สมบูรณ์ด้วย
สัมมาทิฏฐิ เป็นพระอริยเจ้า ผู้นั้นย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมากยิ่งกว่านั้นอีก
คือ ถ้านั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมน้อย โทษก็น้อย คุณธรรมมาก โทษก็มาก

เพราะฉะนั้น บุคคลใดก็ตามเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ที่อบรม
เจริญมรรคมีองค์ ๘ ก็ไม่ควรจะมีจิตประทุษร้าย หรือด่าบริภาษบุคคลนั้น และยังเป็นผู้ที่
มีความประพฤติดี มีการอบรมเจริญมรรคมีองค์ ๘ เป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติธรรม
ถูกต้อง ก็ไม่ควรเลยที่จะมีจิตประทุษร้าย หรือด่า หรือบริภาษบุคคลเช่นนั้น แต่ข้อ
สำคัญ ท่านผู้ฟังก็ต้องทราบว่า ธรรมใดเป็นธรรมที่ถูกต้อง และธรรมใดเป็นธรรมที่ผิด

ถ้าแสดงเรื่องของศีลว่าเป็นศีล เรื่องของทานว่าเป็นทาน เรื่องสมาธิว่าเป็น
สมาธิ นั่นเป็นธรรมที่ถูกต้อง เป็นสิ่งซึ่งไม่เป็นโทษ เพราะเหตุว่าเป็นการเกื้อกูลบุคคลอื่น
ให้เข้าใจ ให้อบรมเจริญกุศลที่ถูกต้องควรแก่เหตุและผล แต่ถ้าเป็นธรรมที่ผิด เช่น
แสดงข้อประพฤติปฏิบัติที่ผิดว่าเป็นข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง แสดงมิจฉามรรคว่าเป็น
สัมมามรรค นั่นผิด

ถ. คำว่า ผรุสฺวจา ครึ่งก่อนพูดกันนัยหนึ่งว่า วาจาเพียงดังขวาน ผมเปิด
พจนานุกรม ๔ ภาษา ผรุส ท่านแปลว่า หยาบคาย แต่ที่แปลว่า ขวาน ท่านมีอีก
ศัพท์หนึ่ง คือ ผรุสฺ สุระอุอยู่คนละที่ ผรุส ท่านแปลว่า ขวานหรือฝืน ฝืนนี้
พจนานุกรมภาษาไทยแปลว่า เครื่องถากไม้ชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายจอบ

สุ. ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟัง ที่ได้กรุณาค้นคว้าความรู้ที่เกี่ยวกับศัพท์ภาษา
บาลีที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเพื่อความชัดเจน

๔๒๗

สำหรับเรื่องของวาทะควรจะเป็นวจีสุจริตเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ไม่ควรจะให้ เป็นวจีทุจริตเลย และตัวอย่างของบุคคลที่เป็นพระอริยเจ้า ท่านก็ไม่มีวจีทุจริต ท่านมีแต่คำที่ชื่นชมอนุโมทนากัน แต่สำหรับผู้ที่ยังไม่ใช่พระอริยเจ้า ยังไม่ได้ละวจี ทุจริต ก็แล้วแต่ว่ากิเลสที่สะสมมามีกำลังประกอบด้วยปัจจัยเหตุการณ์ขณะใด ก็ทำ ให้วาทะในขณะนั้น เป็นทุจริตไปในลักษณะนั้นๆ

ขณะที่ฟังวาทะบุคคลนั้น สถานการณ์อย่างนั้น เหตุการณ์อย่างนั้น มี ลักษณะของความถือตนใหม่ มีความแข็งดีแก่งแย่งบ้างใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงสภาพ ของจิตที่เป็นปัจจัยให้กล่าววาทะนั้นได้ แต่สำหรับผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าแล้ว ท่านก็ชื่นชม อนุโมทนาในคุณความดีของกันและกัน ซึ่งเป็นวจีสุจริต

ขอกล่าวถึงเหตุการณ์ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ใน **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ภิกขุสังยุตต์ ฃฏฐสูตรที่ ๓** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถ- บิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหา- โมคคัลลณะอยู่ในวิหารเดียวกัน ในพระเวฬุวันกลันทกนิวาปสถาน ครั้งนั้นแล เวลา เย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่เรือน เข้าไปหาท่านพระมหาโมคคัลลณะถึงที่อยู่ ครั้น เข้าไปหาแล้ว ได้สนทนาปราศรัยกับท่านพระมหาโมคคัลลณะ ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกรู้ถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฯ

ครั้นท่านพระสารีบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะท่านพระมหาโมคคัลลณะว่า อินทรีย์ของท่านผ่องใสนัก ผิวหน้าของท่านบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ชะรอยวันนี้ ท่าน มหาโมคคัลลณะ จะอยู่ด้วยวิหารธรรมอันละเอียด ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลณะกล่าวว่า

อาวุโส วันนี้ผมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันหยาบ อนึ่ง ผมได้มีธรรมีกถา ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ท่านมหาโมคคัลลานะ ได้มีธรรมีกถากับใคร ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

ผมได้มีธรรมีกถากับพระผู้มีพระภาค ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

เดี๋ยวนี้พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถ-
ปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ไกลนัก ท่านมหาโมคคัลลานะไปเฝ้าพระผู้มีพระ-
ภาคด้วยฤทธิหรือ หรือว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมาหาท่านมหาโมคคัลลานะด้วยฤทธิ ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

ผมไม่ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคด้วยฤทธิ แม้พระผู้มีพระภาคก็ไม่ได้เสด็จมาหา
ผมด้วยฤทธิ แต่ผมมีทิพยจักขุและทิพยโสตธาตุอันหมดจดเท่าพระผู้มีพระภาค แม้
พระผู้มีพระภาคก็ทรงมีทิพยจักขุและทิพยโสตธาตุอันหมดจดเท่าผม ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

ท่านมหาโมคคัลลานะ ได้มีธรรมีกถากับพระผู้มีพระภาคอย่างไร ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

ผมได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคในที่นี้ ดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่า
ผู้ปรารถนาความเพียร ฯ ดังนี้ ก็บุคคลจะถือว่าเป็นผู้ปรารถนาความเพียรด้วยเหตุประมาณ
เท่าไร พระพุทธเจ้าข้า อาวุโส เมื่อผมกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะ
ผมดังนี้ว่า โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเป็นผู้ปรารถนาความเพียรด้วยตั้ง
สัตยาธิษฐานว่า จะเหลืออยู่แต่หนึ่ง เอ็น และกระดูกก็ตามที่ เลือดและเนื้อใน
ร่างกายจงเหือดแห้งไปเถิด ผลอันใดที่จะพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความ
เพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ ยังไม่บรรลุผลนั้นแล้ว จะหยุดความเพียร
เสียเป็นอันไม่มี โมคคัลลานะ ภิกษุย่อมเป็นผู้ปรารถนาความเพียรอย่างนี้แล

อาวุโส ผมได้มีธรรมีกถากับพระผู้มีพระภาคอย่างนี้แล ฯ

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า

อาวุโส เปรียบเหมือนก้อนหินเล็ก ๆ ที่บุคคลเอาไปวางเปรียบเทียบกับขุนเขา หิมพานต์ ฉันทะ เราเมื่อเปรียบเทียบกับท่านมหาโมคคัลลานะก็ฉันทะเหมือนกัน แท้จริง ท่านมหาโมคคัลลานะเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เมื่อจำนงอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ตลอดกับแล ฯ

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

อาวุโส ก้อนเกลือเล็ก ๆ ที่บุคคลหยิบเอาไปวางเปรียบเทียบกับหม้อเกลือใหญ่ ฉันทะ ผมเมื่อเปรียบเทียบกับท่านสารีบุตรก็ฉันทะเหมือนกัน แท้จริง ท่านพระสารีบุตรเป็นผู้อันพระผู้มีพระภาคทรงชม ทรงสรรเสริญ ทรงยกย่องแล้วโดยปริยายมิใช่น้อย มีอาทิว่า ภิกษุผู้ถึงซึ่งฝั่งคือพระนิพพาน เป็นผู้เยี่ยมด้วยปัญญา ด้วยศีล และอุปสมะ คือ พระสารีบุตร ดังนี้ ฯ

ท่านมหานาคทั้งสองนั้น เพลิดเพลินคำสนทนาที่เป็นสุภาสิตของกันและกัน ด้วยประการดังนี้แล ฯ

จบ ฃฎฐตฺรที่ ๓

นี่เป็นเหตุการณ์ระหว่างท่านพระสาวกทั้งสองท่าน ซึ่งท่านเห็นคุณของกันและกัน และเห็นว่า ผู้ที่มีคุณเช่นท่านพระสารีบุตร กับท่านผู้มีคุณเช่นท่านพระมหาโมคคัลลานะนั้น ควรจะเป็นที่สรรเสริญ และวาทะที่กล่าวในขณะนั้นก็เป็นวาทะสุภาสิต ไม่ใช่ทุภาสิต

ชีวิตประจำวันของท่านผู้ฟังเคยพูดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์บ้างไหม ต้องเคยแน่ พูดเพราะอะไร ขณะนั้นจิตเป็นอย่างไรจึงได้พูด บางท่านมีเรื่องราวของคนอื่นมากเกินไป เหลือเกิน อาจจะพูดเรื่องของบุคคลอื่นลับหลัง ขอให้ทราบว่ เมื่อรู้เรื่องนั้น ๆ แล้ว ประกอบกับกิเลสที่มีอยู่ภายในจิตใจที่สะสมไว้ เป็นปัจจัยทำให้พูดถึงเรื่องของบุคคลอื่นนั่นเอง โดยที่ไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย และวันหนึ่ง ๆ ที่จะไม่พูดถึงเรื่องของบุคคลอื่นที่ไม่เป็นประโยชน์ มีบ้างไหม

หรือว่ เป็นเรื่องของบุคคลอื่นก็จริง แต่พูดด้วยกุศลจิตก็ได้ เป็นการแสดงสภาพธรรมให้เห็นเป็นธรรมได้เมื่อเป็นประโยชน์ เมื่อเป็นกาลที่สมควร ก็กล่าวได้ด้วยจิตที่เป็นกุศล

เพราะฉะนั้น เรื่องของคำพูดมีมากเหลือเกินในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งควรที่จะได้พิจารณาว่า สำหรับตัวท่านเองวิสุทธิตอย่างไหนที่ยังคงมีอยู่มากหรือน้อย ถ้าสติเกิดขึ้นก็จะได้วิริตวิสุทธิตนั้น ๆ ให้เบาบางลง

เรื่องของคำพูดก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ในสถานการณ์อย่างเดียวกัน ในสภาพสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน บุคคลใดจะพูดอย่างไร ก็ต้องแล้วแต่สภาพของจิตใจของบุคคลนั้น ซึ่งใน **สังยุตตนิกาย สคาถวรรค สักกปัญจกะที่ ๓ ทุพพรณียสูตรที่ ๒ ข้อ ๙๔๖** จะแสดงถึงคำพูดที่ประกอบด้วยความโกรธ และคำพูดที่ไม่ประกอบด้วยความโกรธ และแสดงถึงผลว่า คำพูดอย่างไหนที่จะมีประโยชน์มากกว่ากัน

ข้อความมีว่า

สาวัตถีนิทาน ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ยักษ์ตนหนึ่งมีผิวพรรณทราหม ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะแห่งทำวสักกะจอมเทพ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ในที่นั้นพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันยกโทษตำหนิติเตียนว่า ดูกร ท่านผู้เจริญทั้งหลาย น่าอัศจรรย์หนอ ดูกร ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ไม่เคยมีมาแล้วหนอ ยักษ์นี้มีผิวพรรณทราหม ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะแห่งทำวสักกะจอมเทพ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ยกโทษตำหนิติเตียนด้วยประการใด ๆ ยักษ์นั้นยังเป็นผู้มีรูปงาม ทั้งนำดูน่าชม และนำเลื่อมใสยิ่งขึ้นกว่าเดิม ด้วยประการนั้น ฯ

ลองคิดดู ท่านจะพูดอย่างไร จะพูดอย่างนี้หรือไม่ ถ้าปรากฏว่ามียักษ์มีผิวพรรณทราหม ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่บนอาสนะแห่งทำวสักกะจอมเทพ ถ้าท่านเป็นเทพอยู่บนสวรรค์ ถ้าเห็นภาพอย่างนี้ ท่านจะพูดอย่างไร จะเฉย หรือจะตำหนิติเตียนจะยกโทษขึ้นมากล่าวด้วยประการต่าง ๆ ไหม ก็แล้วแต่การสะสมทั้งสิ้น แต่ขอให้ดูผลที่ว่า พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ยกโทษตำหนิติเตียนด้วยประการใด ๆ ยักษ์นั้นยังเป็นผู้มีรูปงาม ทั้งนำดูน่าชม และนำเลื่อมใสยิ่งขึ้นกว่าเดิม ด้วยประการนั้น ฯ

วาทาสำคัญใช้ใหม่ วาทาทุจริตเกิดกับบุคคลใด ถึงแม้ว่าจะเป็นเทวดาก็ตาม ที่พูดอย่างนั้น ที่ดำหนิ ที่กล่าวอย่างนั้นด้วยจิตอย่างไร ถ้าท่านเคยกล่าว ท่านก็ทราบ ว่า ขณะนั้นจิตเป็นอย่างไร ต้องประกอบด้วยความไม่แช่มชื่น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์พากันเข้าไปเฝ้า ท้าวสักกะจอมเทพถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ ขอประทานโอกาสต่อพระองค์ ยักษ์ตนหนึ่งมีผิวพรรณทรมาน ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่ บนอาสนะของพระองค์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ทราบว่า ณ ที่นั้น พวกเทวดาชั้น ดาวดึงส์พากันยกโทษดำหนิติเตียนว่า ดูกร ท่านผู้เจริญทั้งหลาย น้าอัศจรรย์หนอ ดูกร ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ไม่เคยมีมาหนอ ยักษ์นี้มีผิวพรรณทรมาน ต่ำเตี้ย พุงพลุ้ย นั่งอยู่ บนอาสนะของท้าวสักกะจอมเทพ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ พวกเทวดาชั้น ดาวดึงส์ดำหนิติเตียนด้วยประการใด ๆ ยักษ์นั้นยังเป็นผู้มีรูปร่าง ทั้งน่าดูน่าชม และ น่าเลื่อมใสยิ่งกว่าเดิม ด้วยประการนั้น ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญทุกข์ ยักษ์นั้นจักเป็นผู้มี ความโกรธเป็นอาหารเป็นแน่แท้ยว ขอเดชะ ฯ

บางคนชอบเห็นคนอื่นโกรธ ดีใจนักที่ได้เห็นคนอื่นโกรธ สมใจที่อยากจะให้เขา โกรธ พอเขาโกรธได้ ตัวเองก็ดีใจ ยิ่งเทวดาดำหนิติเตียนด้วยประการใด ยักษ์นั้นยัง เป็นผู้ มีรูปร่าง ทั้งน่าดูน่าชม และน่าเลื่อมใสยิ่งกว่าเดิม ด้วยประการนั้น ๆ ชะรอย ยักษ์นั้นจะเป็นผู้มีความโกรธเป็นอาหารเป็นแน่ทีเดียว

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ครั้นนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพเสด็จเข้าไปหายักษ์ผู้มีความโกรธเป็นอาหารนั้นจนถึงที่อยู่

จะพูดเหมือนกันกับเทวดาใหม่ นี่แสดงให้เห็นการสะสมที่ต่างกัน

ครั้นแล้วทรงห่มผ้าเฉวียงพระอังสาข้างหนึ่ง ทรงคุกพระชานุมนทลเบื้องขวาลง ณ พื้นดิน ทรงประนมอัญชลีไปทางที่ยักษ์ตนนั้นอยู่ แล้วประกาศพระนาม ๓ ครั้งว่า

ดูกร ท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราคือท้าวสักกะจอมเทพ ... ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย เราคือท้าวสักกะจอมเทพ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ท้าวสักกะจอมเทพทรงประกาศพระนามด้วยประการใด ๆ ยักษณ์นั้นยังมีผิวพรรณทรมานและดำเตี้ย พุงพลุ้ยยิ่งกว่าเดิม ยักษณ์นั้นเป็นผู้มีผิวพรรณทรมานและดำเตี้ย พุงพลุ้ยยิ่งกว่าเดิมแล้ว ได้หายไป ณ ที่นั่นนั่นเอง ฯ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพประทับนั่งบนอาสนะของพระองค์แล้ว เมื่อจะทรงยังพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ให้ยินดี จึงได้ตรัสพระคาถาเหล่านี้ไว้ในเวลานั้นว่า เราเป็นผู้มีจิตอันโหดไม่กระทบกระทั่ง เป็นผู้อันความหมุน (มาร) นำไปไม่ได้ง่าย เราไม่โกรธมานานแล้ว ความโกรธย่อมไม่ตั้งอยู่ในเรา ถึงเราโกรธก็ไม่กล่าวคำหยาบ และไม่กล่าวคำไม่ชอบธรรม เราเห็นประโยชน์ของตนจึงข่มตนไว้ ฯ

จบ ทุพพณียสูตรที่ ๒

เป็นไปได้ไหมที่จะมีคำพูดและการกระทำที่ต่างกันตามการสะสม และท้าวสักกะ คือ พระอินทร์นั้น ท่านก็เป็นพระอริยเจ้าชั้นพระโสดาบันบุคคล เพราะฉะนั้นกว่าจะบรรลุคุณธรรม มีวาจาที่ไม่เดือดร้อนกับบุคคลอื่นนี้ สติก็ต้องระลึกรู้สภาพธรรม ขัดเกลากิเลส ทำให้มีวาจาที่ต่างกับบุคคลที่ยังไม่ได้ขัดเกลากิเลส

ในพระไตรปิฎกได้ทรงแสดงการระงับความโกรธไว้หลายนัย แล้วแต่บุคคล แล้วแต่เหตุการณ์ แล้วแต่สติที่จะเกิดขึ้นในขณะนั้นหรือไม่เกิด แต่อย่างไรก็ตามไม่ควรที่จะทำลายตัวของท่านเอง บุคคลอื่นอาจจะต้องการให้ท่านเกิดกิเลสประการนั้น ๆ ซึ่งถ้าท่านเกิดกิเลสอย่างนั้น ๆ ก็ไม่เป็นประโยชน์สำหรับตัวท่านเลยจริง ๆ

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า วาจาของพระอินทร์ กับวาจาของเทวดาชั้นดาวดึงส์นั้นต่างกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในโลกนี้ สะสมกายกรรม วจีกรรมต่าง ๆ กัน เวลาที่ไปเกิดในภพภูมิอื่น เช่น บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ จิตที่สะสมวิจิตรต่างกันนั้น ก็เป็นเหตุให้กล่าววาจาที่มีลักษณะต่างกันด้วย แม้ว่าพระอินทร์จะเป็นจอมเทพของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แต่วาจาที่กล่าวกับยักษณ์นั้น ไม่ได้แสดงถึงความยิ่งใหญ่ ซึ่งท่านผู้ฟังก็จะ

พิจารณาได้ว่า คำพูดอย่างไหนจะมีประโยชน์กว่ากัน ถ้าเป็นคำพูดที่แสดงความเป็นใหญ่ ก็ไม่ทราบว่าคุณผู้ฟังจะมีความชื่นชมยินดีในความยิ่งใหญ่หรือไม่

ถ. อะไรเป็นเหตุให้รูปร่างของยักษ์เปลี่ยนแปลงไป

ส. ยักษ์นั้นคงจะมีความโกรธเป็นอาหาร อาจจะเป็นผู้ที่พอใจในการที่จะให้บุคคลอื่นโกรธ เป็นอกุศล เมื่อมีผู้โกรธเป็นอกุศลสมาธิก็ดีใจ เวลาที่ได้อะไรสมาธิรู้สึกดีใจใช่ไหม ร่าเริง ผ่องใส แต่เวลาที่ไม่ได้อะไรสมาธิความต้องการ ก็โทมนัสเศร้าหมอง และก็หายไปจากที่นั้น

พระอินทร์เป็นผู้ที่ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้ว และก่อนที่จะได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า สติก็ต้องเกิดเป็นปกติ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ในขณะที่กระทบสัมผัส ในขณะที่คิดนึก หรือแม้ขณะที่กล่าววาทะ เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นประโยชน์จริง ๆ ที่จะทำให้เกิดขึ้นระลึกรู้แม้ในคำที่กล่าวว่า เป็นคำที่สมควรหรือว่าเป็นคำที่ไม่สมควร

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาถึงวาทะของแต่ละบุคคล รวมทั้งวาทะของท่านเองด้วย จะเห็นได้ว่า แสดงถึงกิเลสที่สะสมอยู่ในใจว่ามากน้อยแค่ไหน คำพูดซึ่งเป็นที่น่าชื่นใจกับคำพูดที่หยาบคาย แสดงถึงจิตใจที่ต่างกัน คำพูดที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ต่าง ๆ สองให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของกิเลสที่สะสมอยู่ในใจนั่นเอง เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษาธรรม และมีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน นอกจากจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตน ท่านยังสามารถที่จะพิจารณาระลึกรู้แม้วาทะของบุคคลอื่น ซึ่งเกิดจากจิตใจที่เป็นกุศลหรืออกุศลด้วย

ขณะที่จิตเป็นกุศล ขณะนั้นไม่เป็นผรุสวาทา ซึ่งคำพูดนั้นจะเป็นคำพูดที่เป็นที่รัก เป็นที่ชื่นใจ และมีประโยชน์มากกว่าคำผรุสวาทามาก แม้แต่ในการขอ ซึ่งเป็นชีวิตประจำวัน ท่านผู้ฟังก็จะเห็นวาทะที่ต่างกัน

ขอกล่าวถึง ขุททกนิกาย ชาดก จตุกกนิบาตชาดก มังสชาดก เรื่อง วาตศิลป์ของคนขอ มีข้อความว่า

วาจาของท่านหยาบคายจริงหนอ ท่านเป็นผู้ขอเนื้อ วาจาของท่านเช่นกับ
พังผืด ดูกร สหาย เราจะให้พังผืดแก่ท่าน

แม้แต่จะขอ ผู้ที่สะสมวาจาอันไม่เป็นที่รัก ก็ใช้วาจาที่ไม่น่าฟัง เพราะฉะนั้น
ประโยชน์ย่อมไม่มี หรือมีน้อยกว่าคำพูดซึ่งเป็นที่รัก เมื่อผู้นั้นใช้วาจาเช่นกับพังผืด
ผู้ให้ก็ให้พังผืดแก่ผู้นั้น

คำว่า พี่ชาย น้องชาย หรือพี่สาว น้องสาวนี้ เป็นอวัยวะของมนุษย์ทั้งหลาย
อันเขากล่าวกันอยู่ในโลก วาจาของท่านเช่นกับอวัยวะ ดูกร สหาย เราจะให้เนื้อ
อวัยวะแก่ท่าน

นี่ก็ดีขึ้นอีก คือ ใช้คำซึ่งเป็นวาจาที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ชวนให้รัก จับใจ เป็น
ของชาวเมือง เมื่อชาวเมืองนิยมที่จะเรียกพี่บ้าง น้องบ้าง คำว่า พี่ชาย น้องชาย
หรือพี่สาว น้องสาวนี้ เป็นอวัยวะของมนุษย์ทั้งหลาย อันเขากล่าวกันอยู่ในโลก
วาจาของท่านเช่นกับอวัยวะ ดูกร สหาย เราจะให้เนื้ออวัยวะแก่ท่าน

ข้อความต่อไป

บุตรเรียกบิดาว่า พ่อ ย่อมทำให้หัวใจของพ่อหวนไหว วาจาของท่านเช่นกับ
หัวใจ เราจะให้เนื้อหัวใจแก่ท่าน

ในบ้านของผู้ใดไม่มีเพื่อน บ้านของผู้นั้นก็เป็นเหมือนกับป่า วาจาของท่านเช่น
กับสมบัติทั้งมวล ดูกร สหาย เราจะให้เนื้อทั้งหมดแก่ท่าน

จบ มังสชาดกที่ ๕

๔๒๘

ส. ชีวิตของท่านผู้ฟังก็ประสบพบเห็นบุคคลต่าง ๆ ได้ยินได้ฟังวาจาต่าง ๆ และวาจาที่ท่านได้ยินได้ฟังทางหู เป็นปัจจัยให้เวทนา คือ ความรู้สึกประเภทใดเกิดขึ้น เป็นอุเบกขาเวทนา หรือว่าโสมนัสเวทนา หรือว่าเป็นโทมนัสเวทนา

สำหรับการละคำหยาบคาย ใน **มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ จุฬยมกวรรค สาเลยยกสูตร** มีข้อความเรื่องความประพฤติธรรมทางวาจา ที่เป็นเว้นจากวาจาหยาบว่า

ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าววาจาที่ไม่มีโทษ เพราะหู ชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ชอบใจ

วาจาหยาบทั้งหมดไม่มีประโยชน์เลย ถ้าเว้นได้ ละได้ เปลี่ยนเป็นวาจาที่ไม่มีโทษ เพราะหู ชวนให้รัก จับใจ เป็นที่นิยมตามความนิยมของชาวเมือง ก็เป็นการกล่าววาจาที่รู้จักกาลเวลา รู้จักบริษัท บุคคล สถานที่ ทำให้ขณะนั้น บุคคลที่ได้ยินได้ฟังไม่เดือดร้อนใจ

อีกสูตรหนึ่ง ใน **ขุททกนิกาย ชาดก พรหมทัตตชาดก** มีข้อความว่า

ดูกร มหาบพิตร ผู้ขอย่อมได้ ๒ อย่าง คือ ได้ทรัพย์หรือไม่ได้ทรัพย์ แท้จริงการขอมีอย่างนี้เป็นธรรมดา

เป็นชีวิตประจำวันหรือเปล่า เรื่องของการขอ บางทีคนอื่นขอท่าน บางทีท่านก็มีฐานะที่จะขอจากบุคคลอื่น เพราะฉะนั้น ก็ควรรู้จักการขอว่า การขอของท่านนั้นควรจะเป็นอย่างไร เพราะว่าการขอไม่ใช่จะสำเร็จทุกครั้ง บางครั้งก็ได้ บางครั้งก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะต้องวางใจให้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า อาจจะไม่สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร มหาบพิตร ผู้เป็นใหญ่ในปัญจาลรัฐ บัณฑิตกล่าวถึงการขอว่า เป็นการร้องให้ ผู้ใดปฏิเสธคำขอ บัณฑิตกล่าวคำปฏิเสธของผู้นั้นว่า เป็นการร้องให้ตอบ

ถ้าไม่มีกิเลส ไม่มีความจำเป็น ไม่มีความลำบาก ใคร ๆ ก็คงไม่อยากจะขอคนอื่น เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีกิเลส มีความเดือดร้อน มีความจำเป็น การขอนั้น บัณฑิตจึงกล่าวถึงการขอว่า เป็นการร้องให้ เป็นการแสดงถึงความทุกข์ เป็นการแสดงถึงความเดือดร้อน และ ผู้ใดปฏิเสธคำขอ บัณฑิตกล่าวคำปฏิเสธของผู้นั้นว่า เป็นการร้องให้ตอบ ลำบากทั้งผู้ขอและผู้ปฏิเสธคำขอด้วย เพราะว่าเมื่อไม่สามารถที่จะให้ผู้อื่นคลายทุกข์ หรือสมกับความตั้งใจ ตนเองก็ย่อมรู้สึกไม่สบายใจด้วย เพราะฉะนั้น การปฏิเสธ ก็เป็นการร้องให้ตอบ

ข้อความต่อไปมีว่า

ชาวปัญจาลรัฐผู้มาประชุมกันแล้ว ย่อมได้เห็นอาตมภาพผู้กำลังร้องให้อยู่ คือ กำลังขอ หรือย่อมได้เห็นพระองค์ผู้ทรงกระแสงตอบอยู่ เพราะเหตุนี้ อาตมภาพจึงปรารภนาขอเฝ้าในที่ลับ

นี่คือ การเห็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ทั้งตนซึ่งเป็นฝ่ายขอ และผู้ที่ถูกขอด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

ข้าแต่ท่านพราหมณ์ ข้าพเจ้าขอถวายวัวแดงหนึ่งพัน พร้อมด้วยวัวจำฝูงแก่ท่าน อันอารยชนได้ฟังคาถาอันประกอบด้วยเหตุผลของท่านแล้ว ทำไมจะไม่พึงให้แก่ท่านผู้เป็นอารยชนเล่า

จบ พรหมทัตตชาดกที่ ๓

นี่เป็นข้อความจากชาดกซึ่งเป็นธรรมที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก สำหรับเรื่องราวก็ขอให้ท่านผู้ฟังศึกษาจากชาดก

เรื่องของการพูดคำที่ไม่หยาบคาย คำพูดที่อ่อนหวาน ก็ไม่น่าจะยาก ยิ่งรู้ว่ามีประโยชน์และฝึกหัดอบรมได้ ก็ควรที่จะฝึกหัดอบรม และควรจะทราบด้วยว่า ขณะที่ละวาจาหยาบคาย ขณะนั้นเป็นกุศลจิต และคำพูดอ่อนหวานก็ควรเป็นคำพูดจากใจ

จริง ที่เปี่ยมด้วยความเมตตาจริง ๆ ซึ่งขณะใดที่ละเว้นคำหยาบคาย ผรุสวาจา ขณะนั้นเป็นกุศลที่จะให้ผลทำให้เกิดวิบากที่เป็นสุข

ใน **ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ ทวารปาลกวิมาน** มีข้อความว่า

ท่านพระโมคคัลลานเถระได้ถามเทพบุตรองค์หนึ่งว่า

วิมานของท่านสูงมาก ทั้งยาวและกว้าง ๑๒ โยชน์ มียอด ๗๐๐ ยอด มีเสา ล้วนแล้วด้วยแก้วมณี ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศอย่างนี้ เพราะบุญกรรม อะไร

เทพบุตรนั้นอันพระมหาโมคคัลลานเถระถามแล้ว มีความปลาบปลื้มใจ จึง พยากรณ์ปัญหาแห่งผลกรรมที่ถูกถามนั้นว่า

พันปีทิพย์เป็นอายุของข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าได้ทำกุศลด้วยเหตุเพียงพูด อ่อนหวาน ประพฤติดีด้วยใจ บุคคลผู้ทำบุญด้วยเหตุเพียงพูดอ่อนหวาน และยังใจให้ เลื่อมใสเท่านั้น จักดำรงอยู่ในชั้นดาวดึงส์นี้สิ้นพันปี และพร่างพร้อไปด้วยทิพยกามคุณ ข้าพเจ้ามีวรรณะงามเช่นนี้ เพราะบุญกรรมนั้น ฯลฯ และมีรัศมีสว่างไสวไปทั่วทุกทิศ อย่างนี้ เพราะบุญกรรมนั้น

จบ **ทวารปาลกวิมานที่ ๕**

เพียงนิดเดียวที่ละเว้นผรุสวาจา เกิดกุศลจิต มีวาจาที่อ่อนหวาน ไม่ทำความ เดือดร้อนใจให้คนอื่น เมื่อได้รับผลของกุศลกรรม ก็สามารถทำให้ปฏิสนธิในสุคติ ในสวรรค์ได้ และได้รับผลของกุศลกรรมนั้นถึงพันปีทิพย์

เพราะฉะนั้น กุศลแม้เพียงชั่วขณะเล็กน้อยอย่างไรก็ตาม ที่ท่านรู้สึกว่าเป็นกุศลที่ไม่ใหญ่โตอะไรเลย เพียงแต่วาจาที่อ่อนหวาน ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนใจ ก็อย่าประมาทในกุศลเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น และควรที่จะอบรมเจริญจริง ๆ ถ้าท่านเป็นผู้ที่ อบรมการละเว้นผรุสวาจา จิตใจของท่านย่อมไม่เดือดร้อน เพราะเหตุว่าคนที่รับฟังคำ ของท่านไม่เดือดร้อนใจ จึงไม่นำความเดือดร้อนใจมาให้ท่านซึ่งเป็นผู้กล่าวด้วย

แต่ถ้าท่านกล่าวผรุสวาทา คนอื่นเดือดร้อนใจ ท่านเห็นกิริยาอาการความเดือดร้อนใจของบุคคลอื่น ท่านเองก็ย่อมจะได้รับความเดือดร้อนด้วย นี่ก็แสดงให้เห็นว่า กุศลทุกประการควรเจริญ

สำหรับเรื่องของคำพูด พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทแก่ภิกษุอยู่เสมอ เพราะเหตุว่าการพูดเป็นชีวิตประจำวันของทุกคน และเวลาพูด ส่วนมากเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต ถ้าไม่ระลึกรู้ในขณะนั้นจะไม่ทราบเลย เพราะเหตุว่าวจีทุจริตนั้นมีหลายประการ

ใน **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต สุภาสิตสูตรที่ ๓** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และวิญญูชนไม่พึงติเตียน องค์ ๔ เป็นइन คือ ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมกล่าวแต่คำที่เป็นสุภาสิต ไม่กล่าวคำที่เป็นทุพภาสิต ๑ ย่อมกล่าวแต่คำที่เป็นธรรม ไม่กล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม ๑ ย่อมกล่าวแต่คำอันเป็นที่รัก ไม่กล่าวคำอันไม่เป็นที่รัก ๑ ย่อมกล่าวแต่คำสัตย์ ไม่กล่าวคำหละหละ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๔ นี้แล เป็นวาจาสุภาสิต ไม่เป็นทุพภาสิต เป็นวาจาไม่มีโทษ และวิญญูชนไม่พึงติเตียน ฯ

ในวันหนึ่ง ๆ ย่อมกล่าวแต่คำที่เป็นวาจาสุภาสิตหรือเปล่า ไม่กล่าวคำที่เป็นทุพภาสิต หรือว่ามีทั้ง ๒ อย่าง ย่อมกล่าวแต่คำที่เป็นธรรม ไม่กล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม ย่อมกล่าวแต่คำอันเป็นที่รัก ไม่กล่าวคำอันไม่เป็นที่รัก ย่อมกล่าวแต่คำสัตย์ ไม่กล่าวคำหละหละ

ถ้าท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญกุศล มีความประพฤติที่สะอาด ที่เป็นธรรมทางวาจา ท่านก็จะมียोग์ ๔ ที่เป็นคำสุภาสิต ที่เป็นธรรม ที่เป็นที่ยรัก ที่เป็นคำสัตย์ แต่บางท่าน ไม่ได้ขัดเกลาคำความประพฤติธรรมทางวาจา เพราะฉะนั้น บางครั้งก็อาจจะกล่าวคำที่เป็นทุพภาษิต ที่ไม่เป็นธรรม ที่ไม่เป็นที่ยรัก และเป็นคำเหลวไหล

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตบุรุษทั้งหลาย ได้กล่าวคำอันเป็นสุภาสิตว่า เป็นคำสูงสุด บุคคลพึงกล่าวแต่คำที่เป็นธรรม ไม่พึงกล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม ข้อนี้เป็นที่ ๒ บุคคลพึงกล่าวคำอันเป็นที่ยรัก ไม่พึงกล่าวคำอันไม่เป็นที่รัก ข้อนี้เป็นที่ ๓ บุคคลพึงกล่าวคำสัตย์ ไม่พึงกล่าวคำเหลวไหล ข้อนี้เป็นที่ ๔ ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระวังคิสะลูกจากอาสนะ ห่มจีวรเฉยียงป่าข้างหนึ่ง ประณมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ แล้วได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พระธรรมเทศนาย่อมแจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์ ข้าแต่พระสุคต พระธรรมเทศนาย่อมแจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร วังคิสะ ธรรมเทศนาย่อมแจ่มแจ้งกะเธอเถิด ฯ

ลำดับนั้นแล ท่านพระวังคิสะได้ชมเชยด้วยคาถาทั้งหลายอันสมควรในที่เฉพาะพระพักตร์ว่า

บุคคลพึงกล่าววาจาอันไม่เป็นเครื่องทำตนให้เดือดร้อน และไม่พึงเบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นเป็นสุภาสิตแท้

บุคคลพึงกล่าวแต่วาจาอันเป็นที่รัก อันชนชื่นชม ไม่ถือเอาคำอันลามก กล่าววาจาอันเป็นที่รักของผู้อื่น

คำสัตย์แล เป็นวาจาไม่ตาย ธรรมนี้เป็นของเก่า สัตบุรุษทั้งหลายตั้งมั่นแล้วในคำสัตย์ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม

วาทะที่พระพุทธเจ้าตรัส เป็นวาทะเกษม เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อกระทำให้แจ้ง ซึ่งที่สุดทุกข์ วาจานั้นแล เป็นวาทะสูงสุดกว่าวาทะทั้งหลาย ฯ

จบ สุภาสิตสูตรที่ ๓

ถ้าท่านผู้ฟังสงสัยว่า วาทะอย่างไรชื่อว่า เป็นวาทะสุภาสิต วาทะสุภาสิตนั้น คือ บุคคลพึงกล่าววาทะอันไม่เป็นเครื่องทำตนให้เดือดร้อน และไม่พึงเบียดเบียนผู้อื่น วาจานั้นเป็นสุภาสิตแท้

แม้เป็นเรื่องของวาทะสุภาสิต แต่ก็เป็นไปโดยลำดับ จนถึงขั้นของการรู้แจ้ง อริยสังขาร ตามข้อความตอนท้ายที่กล่าวว่า วาทะที่พระพุทธเจ้าตรัส เป็นวาทะเกษม เพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดทุกข์ วาจานั้นแล เป็นวาทะสูงสุดกว่าวาทะทั้งหลาย คำพูดมีมาก แต่ว่าคำพูดที่มีประโยชน์จริง ๆ คือ วาทะซึ่งกล่าว เพื่อบรรลุนิพพาน

วาทะสุภาสิตนี้ ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาต่อไปจะเห็นว่า เป็นคำจริงที่สามารถจะทำให้ บรรลุนิพพานได้ และวจีทุจริตนี้ ก็จะค่อย ๆ บรรเทา ละคลายได้เป็นลำดับขั้น จนสามารถจะดับได้เป็นสมุจเฉทตามขั้นของการรู้แจ้งอริยสังขารเป็นพระอริยเจ้า เพราะเหตุว่าไม่มีใครที่จะละหรือจะดับวจีทุจริตได้ตามความปรารถนา เช่น ผรุสวาจา ถ้าไม่โกรธก็ไม่กล่าว แต่ถ้าโกรธ ยับยั้งไม่ได้แล้ว

เพราะฉะนั้น แม้แต่วาจาหยาบ วาจาที่ไม่เป็นที่รัก วาจาซึ่งทำให้คนอื่น เดือดร้อน ก็ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ต้องแล้วแต่การรู้แจ้งอริยสังขารที่จะทำให้ ละวจีทุจริตเป็นลำดับขั้นไป

สำหรับการรู้แจ้งอริยสังขารเป็นพระโสดาบันบุคคลนั้น สามารถดับได้เพียง มุสาวาท คำเท็จ คำไม่จริงเท่านั้น แต่ยังมีวจีทุจริตอื่นอยู่ เมื่อเจริญอบรมปัญญาจนรู้แจ้งอริยสังขารเป็นพระอนาคามีบุคคลแล้ว จึงจะดับปิสุณาวาจาและผรุสวาจาได้ สำหรับสัมผัปปลาปวาจา พระอรหันต์เท่านั้นจึงจะละได้

และที่จะรู้ว่าจะดับได้หรือไม่ได้ จะขัดเกลာได้หรือไม่ได้ จะบรรเทาละคลายได้หรือไม่ได้ ก็จากชีวิตประจำวันนี้เอง ซึ่งท่านก็จะพิสูจน์ธรรมได้ว่า วจีทุจริตเหล่านี้ยังมี

อยู่หรือไม่ เมื่อยังมีอยู่ สติเกิดขึ้นระลึกไว้ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นหรือไม่ ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึกไว้ ก็ไม่สามารถที่จะละละวิจตุจริตเหล่านี้ได้ ต่อเมื่อใดอบรมเจริญปัญญา สติระลึกสภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงจะค่อย ๆ ละคลายบรรเทา ชัดเกลา และกักได้ตามควรแก่การรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. บาลีมีคำว่า มุสาวาทะ คือ กล่าวคำเท็จ บาลีมีเท่านั้น ทำไมถึงมีปิสุณาวาท ผรุสวาท สัมผัสปลลาปวาท มาจากไหน

ส. มาจากอกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นกายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มโนกรรม ๓

กายกรรม ๓ ได้แก่ ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร

วจีจตุจริต ๔ ได้แก่ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปลลาปวาจา

เพราะฉะนั้น การละกิเลส ก็ควรที่จะละจนหมด แต่ว่าเมื่อละไม่ได้ทีเดียวหมด ก็แล้วแต่ความสามารถที่จะละได้ เช่น ผู้ที่เป็นอุบาสก อุบาสิกา ก็ควรที่จะรักษาศีล ๕ ได้แก่ การเว้นปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิฉฉาจาร มุสาวาท และการดื่มสุรานั้นเป็นศีล ๕ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา

แต่ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ควรอบรมเจริญปัญญาที่จะละแม้กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ ซึ่งมีอาชีวะเป็นเหตุด้วย ที่เป็นอาชีวะฐมกศีล

ถ. กรรมบถ ๑๐ กายกรรม ๓ วจีกรรม ๔ มโนกรรม ๓ ก็จำแนกไปศีล ๕ ก็มุสาวาทเท่านั้น ทำไมเอากรรมบถ ๑๐ มารวมกับศีล ๕ เป็นองค์ ๔

ส. ไม่ได้รวม เรื่องศีล ๕ จบไปแล้ว ตอนนี้เป็นศีล ๘ เพิ่มขึ้นอีกที่จะชัดเกลาภิเลสให้ยิ่งขึ้นตามความสามารถที่จะกระทำได้ เพราะถ้าจะละ จะคลายจะบรรเทา จะดับกิเลสเป็นพระอริยเจ้า ก็ไม่ควรที่จะพอใจเพียงแค่ละมุสาวาทเท่านั้น คำพูดใดที่เกิดเพราะอกุศลจิต และสติระลึกได้ ก็ควรที่จะชัดเกลาพร้อมกันไปด้วย

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ศีล ๕ ขณะนี้เป็นศีล ๘ ที่มีอาชีวะเป็นเหตุ เป็นอาชีวะฐมกศีล ถ้าพูดถึงศีล ๕ ก็เว้นมุสาวาทเท่านั้น แต่ขณะนี้กำลังพูดถึงอาชีวะฐมกศีล สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ควรที่จะละกายจตุจริต ๓ วจีจตุจริต ๔

๔๒๙

ถ. การกล่าววาจาที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ตามที่อาจารย์บรรยายมาแล้วนั้น การที่อาจารย์บรรยายธรรมมาหลายปี และก็กล่าวตรงตามพระไตรปิฎกบ้าง ตรงตามอรรถกถาบ้าง ซึ่งการกล่าวอย่างนี้ไม่เบียดเบียนอาจารย์เลย เพราะอาจารย์กล่าวตรงตามความเป็นจริง แต่ก็ไปเบียดเบียนผู้อื่น ที่ว่าไปเบียดเบียนผู้อื่นนี้ อาจารย์ไม่ได้เจตนาจะเบียดเบียน แต่ผู้อื่นเดือดร้อนเพราะวาจาของอาจารย์ จะเป็นการกล่าวที่ว่า เบียดเบียนผู้อื่นหรือไม่ครับ

สุ. เพื่อประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ การกล่าวคำจริง สำคัญที่ผล และก็เจตนาด้วย ซึ่งต่อไปท่านผู้ฟังก็จะได้ทราบจากพระไตรปิฎกในเรื่องที่เกี่ยวกับวาจาต่าง ๆ

ถึงแม้ว่าจะเป็นคำจริง แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ก็ไม่ควรกล่าว แต่ท่านผู้ฟังเองเป็นผู้ที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ว่า ได้รับประโยชน์จากธรรมที่ได้กล่าว หรือว่าไม่เป็นประโยชน์เลย ถ้าท่านผู้ฟังได้รับประโยชน์ คือ ความเข้าใจธรรม เป็นประโยชน์ในการเข้าใจธรรมและในการประพฤติปฏิบัติธรรม นั่นก็เป็นจุดประสงค์ของการกล่าว

และเป็นคำจริงหรือไม่จริง ซึ่งท่านผู้ฟังก็พิจารณาต่อไปได้ว่า เมื่อเป็นคำจริง และท่านได้รับประโยชน์ เป็นคำพูดที่ควรกล่าวหรือว่าไม่ควรกล่าว ท่านผู้ฟังเองก็เป็นผู้ที่พิจารณาวินิจฉัยได้ด้วย

ถ. คำกล่าวที่จะเบียดเบียนใคร หรือไม่เบียดเบียนใคร อย่างอาจารย์สอนว่า วิปัสสนาทำที่ไหนก็ได้ เพราะนามรูปเกิดทุกขณะ ไม่ต้องไปเข้าห้อง ผมเชื่อ ผมก็ไม่ไปเข้าห้อง ๓ วัน ๗ วันที่ไหน ๆ อย่างนี้จะไปตัดประโยชน์เขาไหม เพราะผมไม่ไป เพราะผมเชื่ออาจารย์

สุ. ประโยชน์สูงสุดของการฟังธรรมและการปฏิบัติธรรม คือ ความเข้าใจสภาพธรรมถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ท่านต้องการประโยชน์อย่างไรในการที่จะไป

หรือในการที่จะไม่ไป ประโยชน์อยู่ที่ไหน ประโยชน์อยู่ที่ความเข้าใจสภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง และการได้ประพฤติปฏิบัติธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง นี่คือประโยชน์สูงสุด

เพราะฉะนั้น ถ้าจะถามถึงประโยชน์ การที่ท่านได้ความเข้าใจธรรม ได้ความเข้าใจในข้อประพฤติปฏิบัติ และสามารถที่จะประพฤติปฏิบัติ ได้พิสูจน์ธรรมตามความเป็นจริงด้วย จะขัดกับประโยชน์ใหม่ออย่างนี้

สภาพธรรมในขณะนี้ เป็นของจริงที่ปัญญาจะต้องระลึก รู้ และประจักษ์แจ้งแทงตลอดในการไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ แต่ถ้าไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใด เข้าใจว่าปัญญาเกิดมากเหลือเกิน แต่ปกติอย่างนี้สติเกิดไม่ได้ ก็เข้าใจผิด เพราะเหตุว่าไม่ใช่สภาพของปัญญา ก็คิดว่าเป็นปัญญา เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้

ถ. ผมขอพูดความจริง จะเป็นพระหรือฆราวาส หรือใครจะโกรธ จะเคือง จะว่าอะไร ผมไม่ถือหรอก ผมพูดจริง ๆ เพราะเราก็ต้องการสัจธรรม อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ต้องไปไหนก็เจริญวิปัสสนาได้ ไม่ต้องไปเข้าห้องปฏิบัติ ไม่ต้องไปสมัคร เสียเงินค่าข้าว ค่าอะไร ไปถึงเกาะสมุย ขึ้นรถเมล์ไปอีกเท่าไร เสียเวลา แบบของอาจารย์ประหยัดทรัพย์ที่สุด อยู่ที่บ้าน ระลึกรู้ปัจจุบันธรรม อะไรก็ตามที่ปรากฏ มีใครมาคุยด้วย ก็คุยไป และก็กลับมาระลึกอีก

ที่เขาไปสำนักปฏิบัติ ต้องไปยื่นคำร้อง เสียค่าใช้จ่าย ปีหนึ่งไปอยู่สัก ๗ วัน อีก ๓๐๐ กว่าวันทำอะไร ไม่ได้ทำอะไร แบบของอาจารย์นี้ที่ผมเลื่อมใส เป็นความจริง คือ ตัวของเราจะไปนรก ไปสวรรค์ก็ตัวเรา ไม่ใช่คนอื่นจะจูงเราไปได้ ถ้าท่านเกิดผิดขึ้นมา ก็ตัวเรานั้นแหละลงนรก

เพื่อนผมคนหนึ่งแปลบาลีอยู่ที่วัดมหาธาตุ วันหนึ่งเขาถามว่า มาทำไม ผมก็บอกว่า มาฟังอาจารย์สุจินต์ ผมถามว่า ฟังไหม เขาบอกว่า ไม่ฟังหรอกกลัวบาป ผมถามว่า ทำไม เขาตอบว่า ก็พูดไม่ถูก ถ้าเราดำหนิตีเตียนไปก็บาป ก็จริง

เหมือนกัน ฟังแล้วถ้าไม่ชอบใจก็บาปเหมือนกัน เขามีแง่อย่างนี้ ผมไม่ใช่อย่างนั้น ฟังแล้วอันไหนไม่ถูกใจ เราก็ไม่เอา อันไหนถูกใจ เราก็เอาไปปฏิบัติ ก็หมดเรื่อง

ส. มีท่านผู้ฟังซึ่งได้อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน และท่านก็เห็นประโยชน์ในการที่สติสามารถที่จะเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม บางครั้งบางครั้ง ไม่ว่าขณะนั้นจะตกใจ จะดีใจ จะเสียใจ จะตื่นเต้น แล้วแต่สติสามารถจะเกิดได้หรือเกิดไม่ได้ ก็เป็นเรื่องของสติ ซึ่งเมื่อได้อบรมแล้ว ก็ย่อมจะมีปัจจัยทำให้เกิดขึ้นได้

ท่านผู้นั้นก็เสียดายโอกาสของบุคคลทั้งหลายที่ไม่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านกล่าวว่า สำหรับท่านที่มีความสวดกสบายในเรื่องของอาชีพ พอสมควรไม่ต้องห่วงใย เพราะเหตุว่าเรื่องของอาชีพสมัยที่ค้ำชันนี้ก็เป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งบุคคลทั้งหลายก็กล่าวว่า เป็นเรื่องกังวลใจ ไม่สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมได้ เพราะฉะนั้น ท่านก็มีความเห็นว่า ถ้าบุคคลใดสวดกสบายแล้วในการอาชีพ ก็น่าที่จะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ซึ่งนั่นก็เป็นความหวังดี เป็นทัศนะหนึ่งของท่าน แต่ถ้าพิจารณาถึงความค้ำชันจริง ๆ ในยุคนี้สมัยนี้แล้ว ทุกท่านควรเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพราะว่า เป็นกุศลที่ประเสริฐที่สุด ที่สามารถจะกระทำได้ทุกขณะ ทุกกรณี ไม่ว่าท่านกำลังประกอบอาชีพ หรือไม่ว่าท่านกำลังมีมิตรสหาย กำลังมีการเห็น การได้ยินขณะใด ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้ว ขณะที่กำลังกระทำกิจการงานอยู่ สติก็สามารถที่จะเกิดได้

และในยุคค้ำชันอย่างนี้ กุศลอื่นที่จะกระทำนั้น ดูเหมือนจะยากกว่าการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เช่น ในเรื่องของทาน บางท่านอาจจะไม่มีปัจจัย แต่แม้ขณะนั้นสติก็ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้ เป็นกุศลที่สามารถจะทำขณะไหนก็ได้ อาชีพใดก็ได้ เมื่อไรก็ได้ และเป็นกุศลขั้นสูงที่สุด เพราะเหตุว่าทำให้ท่านรู้จักชีวิต รู้จักโลก รู้จักกรรมที่เกิดตามความเป็นจริง

ไม่มีใครสามารถที่จะเลือกได้ว่า จะเกิดในยุคไหนสมัยไหน จะมีอาชีพอย่างไร จะมีกิจการงาน หรือชีวิตแต่ละขณะ แต่ละวันจะเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง วันนี้ก็ไม่ว่ากับ

เมื่อวานนี้ เรื่องราวต่าง ๆ ของเมื่อวานนี้ ก็เป็นเรื่องเมื่อวานนี้ที่หมดไปเมื่อวานนี้ แม้ว่าเรื่องวันนี้อาจจะต่อจากเรื่องของเมื่อวานนี้ แต่ก็เป็นเรื่องใหม่อีกแล้ว เปลี่ยนจากเมื่อวานนี้เป็นอีกอย่างหนึ่งแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านจะเห็นได้ว่า นี่คือชีวิต ซึ่งแต่ละขณะแต่ละวันก็เปลี่ยนไป และก็มีเรื่องใหม่ มีเหตุการณ์ใหม่เกิดขึ้น เป็นธรรมดาของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของเศรษฐี ไม่ว่าจะเป็นชีวิตของผู้ที่ขัดสนยากไร้ แต่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย ไม่มีผู้ใดสามารถที่จะไปเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่ละเอียดมากเหลือเกิน ซึ่งพร้อมที่จะให้ผลเมื่อไร ก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น

สิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว แสดงให้เห็นว่า มีปัจจัยพร้อมแล้วจึงได้เกิดขึ้น ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้น ก็ควรที่สติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นตรงตามความเป็นจริงว่า ขณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนทั้งสิ้น

ท่านเลือกชีวิตที่จะอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ชีวิตของใครจะสมมาอย่างไร สติก็จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้นอย่างนั้น สำหรับภพนี้ ชาตินี้ เป็นบุคคลนี้ ภพหน้า ชาตินี้หน้าจะเป็นอย่างไร ก็จะต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานตามปัจจัยที่ได้สมมาที่จะเป็นบุคคลนั้นในภพหน้าในชาตินี้ต่อไป

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดก็ตาม อาชีพใดก็ตาม ในยุคคับขันอย่างนี้ ควรอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นกุศลที่สามารถจะเจริญได้ และเป็นกุศลอย่างสูงสุด เพราะเหตุว่าสามารถที่จะทำให้ละคลายการยึดถือสภาพธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นได้ลาภ ไม่ว่าจะเป็นเสื่อมลาภในวันหนึ่งวันใด ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป ซึ่งถ้าสติระลึกตามความเป็นจริงในขณะนั้น ก็จะไม่ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นตัวตน สัตว์ บุคคล

และถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ จะไม่เลือกเวลาว่า เฉพาะแต่เวลาที่ว่าง แต่จะรู้ว่า ขณะใดสติเกิด ขณะใดหลงลืมสติ และไม่จำกัดเวลาด้วย เป็นเหตุให้สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมเพิ่มขึ้น มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมที่เป็นโลภะอย่างแรง หรือว่าเป็นโทสะอย่างกล้าประการใดก็ตาม สติที่ได้อบรมแล้ว ก็สามารถที่จะระลึกถึงสภาพธรรมนั้นได้ตามความเป็นจริง

อีกประการหนึ่ง ท่านที่ไปแสวงหาปัญญาที่จะดับกิเลส ก็ควรที่จะพิจารณาเหตุให้ตรงกับผลด้วย โดยมากท่านจะถูกต้อนหาพาไปโดยไม่รู้สึกตัวว่า ท่านไปที่หนึ่งที่ใดก็เพราะหวังที่จะได้ แต่ไม่ระลึกไว้ว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็น ที่เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นมิตรสหายมากหน้าหลายตา ท่านไม่ใช่อยู่คนเดียวเลย ทางตาขณะที่กำลังเห็น มีเพื่อนมากมาย มีสัตว์ มีบุคคล

ขณะที่ได้ยินทางหู ก็ไม่ใช่คนเดียวอีก ได้ยินเป็นเรื่องราว เป็นบุคคลต่าง ๆ มากหน้าหลายตา มีมิตรสหายเยอะแยะทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ยึดถือในความเป็นสัตว์เป็นบุคคลต่าง ๆ ไม่รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละชนิดที่เกิดปรากฏ แล้วก็หมดไป

เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะได้พิจารณาจริง ๆ ว่า กิเลสทั้งหลายมาจากความไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ในขณะที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ได้ลิ้มรส ในขณะที่รู้สิ่งซึ่งกระทบสัมผัส ในขณะที่คิดนึกเป็นสุขเป็นทุกข์ต่าง ๆ แต่ถ้าท่านจะไปสู่สถานที่หนึ่ง ที่ใด ท่านจะระลึกถึงเหตุและผลอย่างนี้หรือไม่ เพราะว่าในขณะที่ท่านสามารถจะตอบตัวท่านเองตรงตามความเป็นจริงได้ว่า ท่านรู้ลักษณะของเห็นกับสิ่งที่ปรากฏทางตา แล้วหรือยัง ถ้ายังไม่รู้ ระลึกได้ไหมในขณะที่นี้ ทำไมจะต้องรอไปอีก ในพระสูตรทรงอุปมาไว้มากทีเดียวว่า การกระทำความเพียรนั้น ควรให้เหมือนกับไฟไหม้บนศีรษะ

ขณะนี้ไฟกำลังไหม้อยู่ ขณะที่ไม่รู้ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ต้องไปวิ่งไปดับที่อื่น หรือว่าไม่ต้องคอยไปถึงที่อื่นเสียก่อนจึงจะดับ ในขณะที่กำลังไม่รู้ อุปมาเหมือนไฟที่ไหม้บนศีรษะ เพราะฉะนั้น การที่จะดับ ก็ดับในขณะที่ทันที่ด้วยสติที่ระลึก และสำเนียง สังกต จนเป็นปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ถ. ผมเชื่อว่า ที่อาจารย์บรรยายมามีเจตนา มีความมุ่งหวังเพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้รู้แจ้งสภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง แต่การรู้แจ้งสภาพธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันนี้ รู้สึกว่ายาก ยากจริง ๆ ทั้ง ๆ

ที่เข้าใจแล้ว พิจารณาแล้ว บางครั้งก็ยังไม่รู้ เช่น วันนี้ผมก็ยังไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงอย่างหนึ่ง

สมัยนี้พวกช่างทั้งหลาย จะเป็นช่างโทรทัศน์ ช่างวิทยุ ช่างรถยนต์ ช่างไฟฟ้า สมมติว่า ช่างไฟฟ้าคนหนึ่งเห็นว่า เปิดสวิตช์แล้วไฟไม่ติด เขาก็รู้ว่าหลอดไฟฟ้าขาด การรู้แบบนี้ผมเข้าใจว่าไม่ใช่ปัญญา แต่องค์ธรรมได้แก่อะไร ผมยังไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้น ผมก็ยังไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ขอให้อาจารย์ช่วยอธิบายด้วย

ส. ไม่ใช่ปัญญาเจตสิก แต่เป็นเจตสิกอื่นที่เกิดร่วมกับจิตในขณะนั้น เช่น มนสิการเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่ใส่ใจ พิจารณา ศึกษาด้วยโลภะ เพราะเหตุว่าขณะใดที่จิตไม่เป็นไปในกุศล ขณะนั้นเป็นอกุศลจิต

ถ้าเป็นสภาพธรรมที่เป็นปัญญาเจตสิก ที่เป็นปรมัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่รู้ความจริงของสิ่งที่มีลักษณะจริง ๆ ปราภฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจว่า สภาพธรรมนั้นเป็นแต่เพียงลักษณะที่ปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ปราภฏแล้วหมดไป เป็นความไม่เที่ยง และความไม่เที่ยงนั้นเป็นทุกข์ นั่นคือปัญญาที่รู้ความจริงของสภาพธรรมนั้น

แต่ขณะใดที่เป็นเรา เป็นเขาที่เก่ง ที่สามารถ เป็นตัวตน สัตว์ บุคคล นั่นไม่ใช่ปัญญาเจตสิก แต่ว่าเป็นเจตสิกอื่นที่เกิดร่วมกับจิตอื่น ๆ

๔๓๐

ส. เพื่อจะให้ท่านผู้ฟังได้เข้าใจความหมายของสภาพปรมาัตถธรรมที่เป็น
ปัญญาเจตสิก ขอกล่าวถึงคุณธรรมของพระโสดาบัน ซึ่งท่านเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ
ทิวฐิ หมายความว่าถึงสัมมาทิวฐิ ได้แก่ ปัญญาเจตสิก ซึ่งสามารถที่จะรู้แจ้ง
อริยสัจธรรม ดับกิเลสเป็นพระอริยเจ้าได้

สำหรับคุณธรรมของพระโสดาบันซึ่งถึงพร้อมด้วยทิวฐิ คือ ปัญญานั้น
ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จักกนิบาต กัญจิสังขารสูตร** มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้ ๖ ประการเป็นไฉน
คือ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไร ๆ โดยความเป็นของ
เที่ยง ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไร ๆ โดยความเป็นสุข ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อยึดถือ
สังขารไร ๆ โดยความเป็นอิตตา ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อกะทำอนันตริยกรรม ๑ เป็นผู้ไม่
ควรเพื่อเชื่อถือความบริสุทธิ์โดยมงคลตื่นข่าว ๑ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อแสวงหาเชตุนุญ
ภายนอกศาสนา ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ไม่ควรเป็นได้ ๖ ประการนี้แล ฯ

จบ กัญจิสังขารสูตรที่ ๙

เพราะฉะนั้น ผู้ที่สมบุรณ์ด้วยปัญญาจริง ๆ เป็นอย่างไร

ไม่ควรเพื่อยึดถือสังขารไร ๆ โดยความเป็นของเที่ยง

ขณะนี้เที่ยงบ้างไหม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏทางตายังเที่ยงอยู่ตราบใด
หมายความว่ายังไม่ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ คือ ยังไม่สมบุรณ์ด้วยปัญญาที่รู้แจ้งสภาพ
ธรรมตรงตามความเป็นจริง ซึ่งสภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้นไม่เที่ยง ขณะที่กำลัง
เห็นนี้ไม่เที่ยง สิ่งปรากฏก็ไม่เที่ยง นี่คือ ปัญญาที่รู้ความจริงของสภาพธรรมนั้น

สิ่งที่ไม่เที่ยง ไม่ใช่สุข นี่ก็เป็นปัญญาที่รู้ความจริงของสภาพธรรมนั้น สิ่งที่ไม่
เที่ยง ไม่ใช่สุขนั้น ไม่ใช่อิตตา นี่ก็เป็นปัญญาที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ปัญญา ไม่ได้ห่างไกลเลย ความหมายของปรมัตถธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดง ไม่ใช่มีเพียงแต่ชื่อ แต่เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ ขณะที่ระลึกและรู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏขณะนี้ ในขณะที่กำลังเห็น รู้ว่าเป็นสภาพรู้ทางตา ไม่ใช่สภาพรู้ทางหู นี่เป็นลักษณะของปัญญา เพราะฉะนั้น ปัญญาไม่ใช่สิ่งลอยๆ ที่ไม่มี หรือว่ามีแต่ชื่อ แต่มีลักษณะ คือสภาพความรู้จริงในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ นั่นคือความหมาย คืออรรถ คือลักษณะของปรมัตถธรรมที่เป็นปัญญา และปัญญานี้ก็สามารถที่จะอบรมเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนเจริญ จนสมบูรณ์ จนประจักษ์ลักษณะที่แท้จริงของนามธรรมและรูปธรรมได้

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมทั้งหลายที่ทรงแสดงไว้ มีจริง และพิสูจน์ได้

สำหรับผู้ที่ยังพร้อมด้วยทิวฐิ คือ พระโสดาบันบุคคลนั้น เป็นผู้ไม่ควรเพื่อเชื่อถือความบริสุทธิ์โดยมงคลตื่นข่าว

นี่เป็นเหตุเป็นผล ที่ท่านผู้ฟังจะต้องพิจารณาเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้อง ท่านยังไม่ทราบเลยว่า สำนึกไหนประพฤติปฏิบัติอย่างไร แต่ใครที่จะไปเสียแล้ว มีเหตุมีผลในการไปไหม เป็นการเชื่อถือความบริสุทธิ์โดยมงคลตื่นข่าวประการหนึ่งหรือเปล่า

ถ้าเป็นสภาพธรรมที่เป็นปัญญา หมายความว่ารู้สิ่งที่กำลังปรากฏ และจะรู้ได้อย่างไร ก็ต้องมีหนทางที่จะรู้ คือ สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น จึงต้องอาศัยการไตร่ตรองในเหตุผลนี้มากที่สุดทีเดียว เพราะว่าการเชื่อถือความบริสุทธิ์โดยมงคลตื่นขาวนั้นมีมากมายเหลือเกิน ซึ่งผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานจะรู้ว่า ขณะนั้นเป็นความติดข้อง ไม่ใช่ปัญญา และจะเริ่มละคลายการเชื่อถือความบริสุทธิ์อื่นโดยมงคลตื่นข่าว

แม้แต่การสะเดาะเคราะห์ การเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่จะบันดาลให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าไม่ประกอบด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องในเหตุและผลแล้ว ก็จะต้องเป็นไปในลักษณะของความเชื่อถือความบริสุทธิ์อื่นโดยมงคลตื่นข่าวทั้งสิ้น

แต่เมื่อใดได้ใคร่ครวญ รู้ความจริงถูกต้องในเหตุในผลที่สมควร ขณะนั้นก็ไม่ใช่ว่าการตื่นข่าว แต่ต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองในเหตุในผลจริง ๆ

เพราะฉะนั้น การศึกษาธรรมอย่าติดเพียงแค่ว่า อย่างได้ยินคำว่า ปัญญา เมื่อสอบสวนจริง ๆ แล้ว ปัญญาเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ คำว่าสติก็เช่นเดียวกัน ได้ยินบ่อย

ใช้บ่อย สอบสวนจริง ๆ แล้วก็ไม่ว่า ลักษณะของสติซึ่งเป็นสติปัฏฐานนั้นเป็นอย่างไร ก็เป็นความไม่รู้ แต่หวังที่จะได้ และก็ไปสู่การปฏิบัติ โดยที่ไม่ได้ไตร่ตรองเหตุผลให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

ถ. ขอลถามเรื่องในปรินิพพานสูตร คือ พระพุทธเจ้าบรมมอยู่ที่ได้ต้นไม้อาลงทั้งคูเมื่อจะปรินิพพาน ก็มีดอกไม้ และบนสวรรค์ก็ประคองดนตรีอะไรต่าง ๆ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า แต่พระพุทธเจ้าได้รับสั่งกับท่านพระอานนทว่า การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม การปฏิบัติชอบ เป็นการบูชาที่ประเสริฐกว่าการบูชาด้วยดอกไม้ หรือด้วยเสียงดนตรี

และท่านพระอานนทได้ถามว่า เมื่อปรินิพพานแล้วภิกษุต่าง ๆ ที่จะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคจะทำอย่างไร ในเมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้เฝ้าพระองค์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานไปแล้ว เมื่ออยากเฝ้าพระองค์ ก็ให้ไปบูชาปูชนียสถานทั้ง ๔ คือ ที่ประสูติ ที่ตรัสรู้ ที่แสดงธรรมจักร และที่ปรินิพพาน ซึ่งผู้ที่ได้ไปเคารพสักการบูชาปูชนียสถานทั้ง ๔ นี้ด้วยศรัทธา ท่านตรัสว่า เมื่อจุติจากชาตินี้แล้ว จะได้ไปบังเกิดในสวรรค์

ผมสงสัยว่า ผู้ที่มีศรัทธาไปกราบบูชาสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แล้ว บาปต่าง ๆ ที่ได้กระทำแล้วนั้นจะยังไม่ให้ผล เพราะผลของการไปบูชาสังเวชนียสถานจะให้ผลก่อน

ส. ข้อความในมหาปรินิพพานสูตรไม่ได้แสดงไว้ว่า กรรมอะไรจะให้ผลก่อน แต่ว่าข้อความส่วนอื่นในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงกรรมที่จะให้ผลก่อน คือ ถ้าเป็นฝ่ายอกุศล อนันตริยกรรมจะต้องให้ผลในชาติถัดไป ส่วนกุศลกรรมทั้งหมดนั้นให้ผลเป็นวิบากที่เป็นสุข ถ้าเป็นผลของกุศลกรรมจะไปตกนรกได้อย่างไร

และไม่ได้แสดงว่า กรรมนั้นจะให้ผลก่อนด้วย เพียงแต่บอกว่าผู้ที่มีศรัทธาไปถวายสักการะสังเวชนียสถาน ผลของกุศลนั้นจะทำให้เกิดในสุคติ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำเช่นนั้นไม่ใช่อกุศลกรรม แต่ไม่มีข้อความที่แสดงไว้ว่าจะให้ผลก่อนกรรมอื่น

ถ. ทรงแสดงว่าชาติต่อไป

ส. ขาดต่อไปนั้น ขาดไหน ขาดไหนก็ได้ แต่ถ้าคนนั้นทำอนันตริยกรรมแล้ว อนันตริยกรรมต้องให้ผล ทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิต่อจากจุติจิตในชาตินี้

ถ. การรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวันนี้ รู้สึกยากครับ ยากจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่เข้าใจแล้ว พิจารณาแล้ว บางครั้งก็ยังไม่รู้

ส. ตราบใดที่เป็นเรารู้ ขณะนั้นเป็นความเห็นผิดทั้งนั้น เพราะถ้ารู้จริง ๆ คือ รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องมีลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้รู้ ทางตาต้องขณะที่กำลังเห็น มีสภาพสิ่งที่ปรากฏทางตาซึ่งกำลังปรากฏอยู่ให้รู้

ทางหู รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงคืออย่างไร คือ มีลักษณะสภาพธรรมที่ปรากฏให้รู้ทางหู คือ เสียงในขณะที่กำลังได้ยิน นั่นเป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ถ้าไม่มีสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจให้รู้ จะถือว่าเป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงไม่ได้

เพราะฉะนั้น การรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ละทาง ทางตาก็มีสภาพธรรมที่ปรากฏอย่างหนึ่ง ทางหูก็มีสภาพธรรมที่ปรากฏอย่างหนึ่ง ทางจมูกก็มีสภาพธรรมที่ปรากฏอย่างหนึ่ง ทางลิ้นก็มีสภาพธรรมปรากฏอย่างหนึ่ง ทางกายก็ต้องมีสภาพธรรมจริง ๆ ปรากฏให้รู้ ทางใจก็ต้องมีสภาพธรรมที่ปรากฏให้รู้ได้ทางใจจริง ๆ ปรากฏให้รู้ นั่นจึงจะชื่อว่า เป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ขอเล่าถึงการสนทนากับท่านผู้ฟังบางท่าน อาตมย์ก่อนมีท่านผู้หนึ่งได้มาสนทนาด้วย ท่านกล่าวว่า ขอเทียบปัญญาด้วย ท่านรู้หลายอย่างเหลือเกิน แต่ท่านก็ไม่แน่ใจว่า ท่านจะรู้มากสักแค่ไหน เพราะฉะนั้นจึงขอเทียบปัญญา ก็เรียนถามท่านว่า ท่านรู้อะไร ท่านตอบว่า ท่านรู้รูปของเสียง และรู้รูปของสิ่งที่นั่น ที่นอน ที่ยืน ที่เดิน

ก็เรียนถามท่านว่า ขณะนี้ที่กำลังนั่งอย่างนี้รู้อะไร เพราะถ้าเป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ต้องมีลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏให้รู้ จึงจะชื่อว่ารู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ท่านตอบว่า รู้ว่ากำลังนั่งชันเข่า

นี่เป็นความรู้ของท่าน คือ กำลังนั่งชันเข่า ดิฉันก็เรียนถามว่า เขามีลักษณะอย่างไร สภาพลักษณะของเข่าปรากฏอย่างไรที่จะทำให้รู้ ท่านตอบไม่ได้ เพราะลักษณะของเข่าไม่ปรากฏ

อีกท่านหนึ่งเป็นชาวต่างประเทศ อายุไม่มาก สนใจในธรรม แต่เจริญสติแปลก คือ ท่านกล่าวว่า ทางตาเวลามองเห็นใครก็พิจารณาว่า จะมีความรู้สึกประการใดกับบุคคลที่เห็น จะได้รู้ใจของเขาใจของเราว่า เขาคิดอย่างไร และเราคิดอย่างไร

ก็เรียนถามท่านว่า เวลาที่เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เกิดความพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง และรู้ว่าเขาพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง ซึ่งขณะที่รู้อย่างนั้น กับขณะที่ว่ามีสติรู้อย่างนั้น ต่างกันอย่างไร ก็ตอบไม่ได้อีก เพราะเหตุว่าไม่เข้าใจความหมายของสติ ที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏแต่ละทาง ตามความเป็นจริง

และท่านผู้นั้นก็บอกว่า อย่างสมอง สติของท่านก็ระลึกอีกเหมือนกัน ก็ถามท่านว่า สมองมีลักษณะอย่างไรให้รู้ ท่านก็ตอบไม่ได้ แต่เข้าใจว่าตนเองระลึกถึงสมองขณะนั้นสมองเป็นสติปัฏฐาน แต่ว่าลักษณะของสมองปรากฏเมื่อไร ปรากฏทางไหน มีลักษณะอย่างไรให้รู้ ก็ไม่มีเลย

และท่านผู้นั้นก็มีความเข้าใจว่า การที่เราจะไปทำให้เกิดประสบการณ์แปลก ๆ ขึ้น เป็นเหมือนภาพลวง ภาพนิมิตต่าง ๆ ก็น่าที่สติจะรู้ความจริงของภาพลวง ภาพนิมิตนั้นได้เหมือนกัน เพราะว่าเป็นความจริงที่เกิดในขณะนั้นอย่างหนึ่งเหมือนกัน

แต่ท่านไม่รู้ว่ ขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ เป็นของจริงที่เกิดแล้ว โดยไม่ต้องสร้าง ขึ้น ทำอย่างไรปัญญาจึงจะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่เกิดแล้ว และมีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นด้วย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของบุคคลใดเลย เป็นทางที่จะให้รู้ถึงปัจจัย เป็นทางที่จะให้รู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏยิ่งขึ้น ทำไมจะต้องไปทำภาพลวงให้เกิดขึ้น และจะไปรู้ความจริงของภาพลวง โดยที่ขณะปกติธรรมดาขณะนี้ไม่รู้ถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งอย่างไหนจะมีประโยชน์มากกว่ากัน

นี่เป็นสิ่งที่ควรจะได้พิจารณา เมื่อฟังธรรมแล้วก็ไตร่ตรอง สอบสวนถึงเหตุและผลจริง ๆ อย่าแค่เพียงรับฟัง และเข้าใจว่าถูกต้อง เช่น การรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง อาจจะได้ยินได้ฟังบ่อย รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่เป็นปัจจุบันที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าไม่มีลักษณะของสภาพธรรมนั้นปรากฏจริง ๆ ให้รู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะเชื่อว่ามีสติไม่ได้ จะเชื่อว่าปัญญาเกิดพร้อมสติที่สำเนียงก สังกต จินรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏไม่ได้

ที่จะเป็นสติและปัญญาจริง ๆ ก็ต่อเมื่อระลึกไว้ในสิ่งที่มีลักษณะจริง ๆ กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจก็ได้ แต่ต้องเป็นลักษณะของสภาพธรรมนั้นจริง ๆ ที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ได้

